
3 2044 011 364 056

HJALMAR SÖDERBERG.

HISTORIETTER.

HISTORIETTER

AF

HJALMAR SÖDERBERG.



STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.



STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1898.

REGISTER

TUSCHRITNINGEN 1

DRÖMMEN OM EVIGHETEN 5

NATTVARDENS SAKRAMENT 14

SOTARFRUN 21

PELSEN 37

KYRKOFADERN PAPINIANUS 47

VOX POPULI 56

SKUGGAN 62

SPLEEN 69

EN KOPP TE 77

KRONÄRTSKOCKAN 86

SANN HISTORIA 93

SYNDENS LÖN 105
DUGGREGNET 113
HISTORIELÄRAREN 120
REGISTRATORN 127
GYCKLAREN 132
MARDRÖM 141
ATT DÖDA 149
EN HERRELÖS HUND 158

TUSCHRITNINGEN

EN aprildag för många år sedan, på den tid då jag ännu undrade öfver lifvets mening, gick jag in i en liten cigarrbutik vid en bakgata för att köpa en cigarr. Jag valde ut en mörk och kantig El Zelo, stoppade den i mitt fodral, betalade den och gjorde mig färdig att gå. Men i detsamma föll det mig in att visa den unga flickan, som

stod i butiken, och hos hvilken jag ofta brukade köpa mina cigarrer, en liten handteckning i tusch, som jag tillfälligtvis hade liggande i plånboken. Jag hade fått den af en ung konstnär, och i mitt tycke var den mycket vacker.

»Se här,» sade jag, och räckte henne den, »hvad tycker ni om det här?»

Hon tog den i handen med nyfiket intresse och såg på den mycket länge och mycket nära. Hon vände den på flera olika håll, och hennes ansikte fick ett uttryck af ansträngd tankeverksamhet.

»Nå, hvad betyder det?» frågade hon till sist med ett vetgirigt ögonkast.

Jag blef en smula häpen.

»Det betyder ingenting särskildt,» svarade jag. »Det är bara ett landskap. Det är mark, och det där är himmel, och det där är en väg... En vanlig väg...»

»Ja, det måtte jag väl se,» fräste hon till i tämligen ovänlig ton; »men jag ville veta hvad det *betyder*.»

Jag stod rådvill och förlägen; jag hade aldrig kommit att tänka på, att det skulle betyda någonting. Men hennes föreställning stod icke att rubba; hon hade nu en gång fått för sig att taflan måste vara något slags »hvar är katten?» Hvarför skulle jag annars ha visat henne den? Till sist satte hon upp den mot fönsterrutan för att få den genomskinlig. Troligen hade man någon gång visat henne ett slags egendomliga spelkort, som under vanlig belysning föreställa ruter nia eller spader knekt, men som, då man håller dem upp mot ljuset, föreställa någonting oanständigt.

Men hennes undersökning gaf intet resultat. Hon lämnade igen handteckningen, och jag beredde mig att gå. Då blef den stackars flickan med ens mycket röd och bröt ut med gråten i halsen:

»Fy, det är riktigt illa af er att göra narr af mig så där. Jag vet mycket väl att jag är en fattig flicka, som

inte har haft råd att skaffa mig någon vidare bildning; men därför behöfver ni väl inte göra narr af mig. Kan ni inte säga mig hvad er tafla betyder?»

Hvad skulle jag svara? Jag skulle ha gifvit mycket för att kunna säga henne hvad den betydde; men det kunde jag icke, ty den betydde ju ingenting!

*

Ja, det är nu flera år sedan dess. Jag röker nu andra cigarrer och köper dem i en annan bod, och jag undrar nu icke längre öfver lifvets mening; men det är icke emedan jag tror mig ha funnit den.

DRÖMMEN OM EVIGHETEN

MEDAN jag ännu var mycket ung, trodde jag med fullkomlig visshet, att jag hade en odödlig själ. Jag ansåg detta för en helig och dyrbar gåfva, och jag var lycklig och stolt öfver den.

Ofta sade jag till mig själf:

»Det lif jag lefver är en dunkel och förvirrad dröm. En gång kommer jag att vakna till en annan dröm, som står verkligheten närmare och har en

djupare mening än denna. Ur den drömmen kommer jag att vakna till en tredje och sedan till en fjärde, och hvarje ny dröm står sanningen närmare än den förra. Detta närmande till sanningen utgör lifvets mening, och den är sinnrik och djup.»

Och i glädjen öfver att veta, att jag i min odödliga själ ägde ett kapital, som icke kunde förloras på spel och icke utmätas för skuld, förde jag ett utsväfvande lif och slösade likt en furste med hvad jag ägde och hvad jag icke ägde.

Men en afton befann jag mig med några af mina stallbröder i en stor sal, som glimmade af guld och elektriskt ljus, och ur hvars golfspringor det steg upp en lukt af förruttnelse. Två unga flickor med målade ansikten och en gammal kvinna med rynkorna fyllda af gips dansade där på en tribun, ackompanjerade af orkesterns hvin, männens bifallsskrän och klangen af krossade glas.

Vi betraktade dessa kvinnor, drucko mycket och samtalade om själens odödlighet.

»Det är dåraktigt att tro,» sade en af mina stallbröder, som var äldre än jag, »att det skulle vara en lycka att äga en odödlig själ. Betrakta denna gamla gumma, som dansar där borta, och hvars hufvud och händer darra, då hon står stilla ett ögonblick. Man ser strax, att hon är elak och ful och fullkomligt värdelös, och att hon blir det mer och mer med hvarje dag. Hur löjligt skulle det icke vara att tänka sig, att hon hade en odödlig själ! Men det förhåller sig alldeles på samma sätt med dig och mig och oss alla. Hvilket dåligt skämt skulle det icke vara att skänka oss evighet!»

»Hvad som misshagar mig mest i det du säger,» svarade jag, »är icke det, att du förnekar själens odödlighet, men det, att du finner ett nöje i att

förneka den. Människorna likna barn, som leka i en trädgård, omhägnad af en hög mur. Gång efter annan öppnas en port i muren, och ett af barnen försvinner genom denna port. Man säger då till de andra, att det föres bort till en annan trädgård, som är större och vackrare än denna: då lyssna de ett ögonblick under tystnad, och sedan fortsätta de att leka bland blommorna. Antag nu, att en af gossarne är vetgirigare än de andra och klättrar upp på muren för att se, hvart kamraterna taga vägen; och när han kommer ned igen, berättar han för de andra hvad han sett: utanför porten sitter en jätte, han äter upp de barn som föras ut. Och de måste alla föras ut genom porten i tur och ordning! Du är den gossen, Martin; och jag finner det obeskrifligt löjligt, att du berättar hvad du tror dig ha sett, icke full af förtviflan, utan stolt och glad att veta mera än de andra.»

»Den yngsta af dessa flickor är mycket vacker,» svarade Martin.

»Det är förfärligt att förintas, och det är också förfärligt att icke kunna förintas,» sade en annan af mina vänner.

Martin fortsatte hans tankegång:

»Ja,» sade han, »man borde kunna finna en medelväg. Omgjorda dina länder och gå ut och sök medelproportionalen mellan tiden och evigheten. Den som finner den kan stifta en ny religion, ty han har då i sin makt det bästa lockbete som någonsin en människofiskare har ägt.»

Orkestern slutade med en skräll. Salens guld glimmade mattare genom tobaksröken, och genom golfspringorna trängde det alltjämt upp en lukt af förruttnelse.

Vi bröto upp och skingrades hvar åt sitt håll. Jag irrade länge fram och åter genom gatorna, jag kom in på gator som jag icke kände igen och som

jag aldrig sedan har återsett, underligt öde och tomma gator, hvilkas hus tycktes öppna sina led för att bereda mig rum, hvart jag än styrde mina steg, och sedan åter sluta sig bakom min rygg. Jag visste icke hvar jag befann mig, förrän jag med ens stod framför min egen port. Den stod vidöppen. Jag gick in genom porten och upp för trapporna. Vid ett af trappfönstren stannade jag och såg på månen; jag hade icke förut gifvit akt på att det var månsken denna kväll.

Men jag har aldrig hvarken förr eller senare sett månen sådan. Man kunde icke säga att den lyste. Den var askgrå och blek och onaturligt stor. Jag stod länge och stirrade på denna måne, ehuru jag var fruktansvärdt trött och längtade efter att få sofva.

Jag bodde i tredje våningen. Då jag hade gått två trappor, tackade jag Gud, att det endast återstod mig en.

Men då jag kommit upp för denna trappa, slog det mig, att förstugan icke var mörk, som den eljes alltid brukade vara, utan svagt belyst liksom de andra förstugorna, där månen sken in genom trappfönstren. Men det fanns endast tre trappor i detta hus, utom vindstrappan; därför var den öfversta förstugan alltid mörk.

»Vindsdörren står öppen,» sade jag till mig själf. »Ljuset kommer från vindstrappan. Det är oförsvarligt af tjänstfolket att lämna vindsdörren öppen, det kan ju komma tjufvar upp på vinden.»

Men där var ingen vindsdörr. Där var endast en vanlig trappa, likadan som de andra.

Jag hade alltså räknat fel; jag hade ännu en trappa kvar.

Men då jag hade kommit upp för denna trappa och stod i förstugan, måste jag behärska mig för att icke skrika

högt. Ty äfven denna förstuga var ljus, och icke heller där stod någon vindsdörr öppen, men en ny trappa förde mot höjden liksom nyss. Och genom trappfönstret sken månen in, och den var askgrå och glanslös och onaturligt stor.

Jag störtade upp för trappan. Jag kunde icke tänka mera. Jag vacklade upp för ännu en, och ännu en; jag räknade dem icke längre.

Jag ville skrika, jag ville väcka upp detta förhäxade hus och se människor omkring mig; men min strupe var sammansnörd.

Plötsligt föll jag på den tanken att söka läsa namnen på dörrskyltarna. Hvilka människor kunde väl bo i detta Babelstorn? Månljuset var för svagt, jag ref eld på en tändsticka och höll den tätt intill en skylt af mässing.

Jag läste där namnet på en af mina vänner, som var död.

Då lossnade min tungas band och jag skrek:

»Hjälp! Hjälp! Hjälp!»

*

Detta rop blef min räddning, ty det väckte mig ur den förfärliga drömmen om evigheten.

NATTVARDENS SAKRAMENT

DET var nästan i min barndom det passerade.

Det var en blåsig höstkväll, ombord på en af skärgårdsbåtarna. Vi hade ännu icke flyttat in från landet, och jag reste ut och in för skolans skull. Jag hade varit lat som vanligt och skulle examineras i ett par ämnen för att kunna komma upp i en högre klass.

Jag gick af och an på däcket i skymningen, med kragen uppvikt och händerna i kavajfickorna, och tänkte på mina motgångar i skolan. Jag var nästan säker om att bli kvarsittare. Då jag böjde mig fram öfver relingen och såg hur skummet fräste hvitt och hur babordslanternan kastade gnistrande gröna reflexer i det svarta vattnet, kände jag mig frestad att hoppa öfver bord. Då åtminstone skulle väl matematikläraren ångra sin kitslighet — då, när det väl var för sent — —

Men i längden blef det kallt därute, och när jag tyckte mig ha frusit nog, gick jag in i rökhytten.

Jag tycker mig ännu se den interiör af värme och hemtrefnad, som mötte mina blickar, då jag öppnade dörren. Den tända taklampan svängde långsamt af och an likt en pendel. På bordet ångade fyra whiskytoddar; fyra cigarrer blossade, och fyra herrar berättade

svinaktiga historier. Jag kände dem alla som grannar på sommarnöjet: en bolagsdirektör, en gammal präst, en premieraktör och en knapphandlare. Jag bockade mig höfligt och slog mig ned i en vrå. Jag hade visserligen en svag känsla af att min närvaro kanske kunde förefalla öfverflödig; men å andra sidan hade det ju varit för mycket begärdt, att jag skulle gå ute i blåsten och frysa, när det var så godt om utrymme i hytten. Dessutom visste jag med mig själf, att jag mycket väl kunde bidraga till underhållningen om det behöfdes.

De fyra herrarne sneglade på mig med en viss kyla, och det uppstod en paus.

Jag var sexton år, och jag hade nyligen gått och läst. Man har sagt mig, att jag vid denna tid hade ett menlöst och oskyldigt utseende.

Pausen blef likväl icke lång. Några klunkar ur glasen, några bloss på cigar-

rerna, och meningsutbytet var åter i full gång. En säregen omständighet frapperade mig dock: alla de historier, som berättades, hade jag redan hört otaliga gånger, och jag fann dem för min del tämligen enkla. Svinaktiga historier kunna som bekant indelas i tvenne hufvudgrupper: den ena koncentrerar sig närmast kring matsmältningsprocessen och därmed förknippade omständigheter, medan däremot den andra, som står ojämförligt högre i kurs, med förkärlek rör sig om kvinnan. Den förra gruppen hade jag och mina skolkamrater länge sedan lämnat bakom oss; så mycket mera öfverraskade det mig därför att höra dessa mognade herrar ägna den sitt lifligaste intresse, medan den andra, vida intressantare gruppen förbigicks med tystnad. Jag förstod icke detta. Skulle det möjligen vara af någon slags obehörig hänsyn till mig? Jag behöfver icke säga i hvilken grad miss-

tanken härom förargade mig. Den lifliga stämningen i hytten hade smittat mig och gjort mig företagsam, och jag föresatte mig energiskt att göra ett slut på dessa barnsligheter.

»Hör, farbror,» inföll jag helt oförberedt under tystnaden efter en historia, som var så oskyldig, att endast prästen skrattade åt den, »kommer farbror ihåg den där historien, som kapten berättade i förgår?»

»Farbror» var bolagsdirektörn; han var en vän till min far.

Och jag fortsatte oförskräckt:

»Den var den festligaste jag har hört i hela mitt lif. Den kunde farbror gärna berätta!»

Fyra par förbluffade ögon riktades på mig, och det uppstod en pinsam tystnad. Jag ångrade redan mitt hastiga mod.

Bolagsdirektörn bröt isen med ett litet lättsinnigt skratt, som endast var

ett svagt eko af de åskor han låtit rulla ett par dagar tidigare, då kaptenen berättade historien.

»Hi-hi — ja den var inte illa...»

Och han började berätta den. Den var mycket pepprad, och den rörde sig om kvinnan.

Premieraktörn dolde i början sina känslor bakom sin vanliga mask af värdigt allvar, medan däremot knapphandlaren, en gammal bock, som grånat i synden, betraktade mig med ett visst förstulet intresse, i hvilket det ingick något af ökad aktning för min personlighet.

Men då anekdoten började taga en något betänklig vändning, inföll plötsligt prästen, en välvillig gammal man med ett fromt och barnsligt uttryck i sitt slätrakade gumansikte:

»Ursäkta, min bästa bror, att jag afbryter, men —» och han skrufvade på sig en smula, så att han kunde rikta

sina ord till mig, »hur gammal är egentligen den unge mannen? Har han gått fram till Herrans hel... till nattvarden?»

Jag kände, att jag blef blodröd. Jag hade glömt, att det fanns en präst i sällskapet.

»Ja-a,» stammade jag nästan ohörbart. »Jag har gått och läst i vinter.»

»Jaså,» svarade den gamle prästen, medan han långsamt rörde i sitt toddyglas.

Och han tillade utan att se upp, med en röst, som fyrtio års medlarekall mellan Gud och världen hade präglat med öfverseendets och fördragsamhetens milda ton:

»Fortsätt, kära bror. Ursäkta att jag afbröt.»

SOTARFRUN

DET är en grym och sorglig historia. Jag hörde den mer än en gång berättas i min barndom, och den kom mig att undra och rysa.

Inne i en sidogata står ett gammalt borgarhus med en slät och grå fasad. Genom en stor, rundhvälfd port utan alla prydnader — ja, ett årtal finns där, kanske också ett par fruktguirlander —

kommer man in på en trång gård, lagd med kullerstenar, en svart, stenlagd brunn som så många andra, dit solen aldrig hittar vägen. En gammal lind med afstubbade grenar, svartnad bark och af ålder glesnadt löfverk står där i en vrå; den är gammal som huset, ja ännu äldre, och är alltjämt ett kärt tillhåll för gårdens barn och kattor.

Det var förr i världen sotar Wetzmanns gård.

Sotar Wetzmann skall ha varit en ganska beskedlig gubbe. Han hade haft framgång i lifvet och samlat en rätt stor förmögenhet. Han var god mot de fattiga, barsk mot sina gesäller — ty så var bruket, och det behöfdes kanske också — och drack toddy på källaren hvarje kväll; ty han hade tråkigt hemma.

Hans hustru var också barsk mot gesällerna, men hon var icke god mot de fattiga och icke heller mot någon annan. Hon hade tjänat som piga i

sotar Wetzmanns hus, innan hon blef hans andra fru. Den tiden voro Afunden och Kättjan de bland de sju dödssynderna, som lågo hennes natur närmast; numera var det Vreden och Högmodet.

Hon var stor och kraftigt byggd och skall i yngre år ha varit vacker.

Sonen Fredrik var spenslig och blek. Han var född i det första giftet, och man sade, att han liknade sin mor. Han hade ett godt hufvud och ett blidt sinne, och han studerade till präst. Han hade just blifvit student, då han föll i en lång och svår sjukdom, som höll honom vid sängen en hel vinter.

I en gårdsflygel bodde en hjälpmadam med sin dotter Magda. Ja, hette hon Magda? Jag vet icke, men jag kallade henne alltid så för mig själf, när jag som barn hörde de gamla berätta om henne någon vinterkväll, i skymningen; och jag tyckte mig då se ett litet blekt och skyggt barnansikte, om-

flutet af ett stort, ljust hår, och med en mycket röd mun. Hon var femton år och hade nyligen gått och läst. Kanhända var det detta »gått och läst», som gjorde, att jag alltid föreställde mig henne allvarlig och stilla som de unga flickor, jag om söndagen brukade se i kyrkan, och att jag alltid tänkte mig henne klädd i en lång och slät svart klädning.

Då studenten fram på vårsidan började komma på bättringsvägen, fick hjälpmadamens dotter på hans begäran sitta hos honom vid bädden en stund om eftermiddagarna och läsa högt.

Fru Wetzmann tyckte icke om det. Hon var rädd, att det kunde uppstå ett tycke. Hennes styfson kunde gärna för henne gå och bli kär i hvem han ville och förlofva sig också, det rörde henne icke; men det skulle åtminstone icke bli med en hjälpmadams dotter! Hon höll ett misstänksamt öga på Magda, men

måste låta det passera. Sjuklingen skulle ju förströs på något sätt; och doktorn hade förbjudit honom att ligga och läsa, ty han hade svaga ögon och fick icke anstränga sig.

Så satt hon då hos honom vid bädden och läste högt ur både andliga och världsliga böcker; och studenten låg blek och matt och lyssnade till hennes röst och såg på henne också och fann behag i henne.

Hon hade en så röd mun.

De voro nästan jämnåriga — han var icke mera än sjutton eller aderton år — och de hade många gånger lekt tillsammans som barn. Snart nog blefvo de förtroliga.

Fru Wetzmann fann så ofta som möjligt någon förevändning för att gå in i sjukrummet för att se efter hur det stod till där inne. De båda barnen borde ha märkt det och tagit sig till vara; men man handlar ju icke alltid

som man borde. En dag, då hon ljudlöst och försiktigt öppnade dörren, stod det till på följande sätt: Magda hade lämnat sin stol, som man hade ställt på något afstånd från bädden, och stod nu böjd öfver hufvudgärden med armarna om den unge mannens hals. Han åter hade rest sig till hälften med armbågen stödd mot kudden och smekte hennes hår med en tunn hvit hand, och de kysste hvarandra lifligt. Då och då hviskade de också några afbrutna ord utan mening.

Sotarfrun blef mörkröd. Likväl kunde hon icke afhålla sig från att le invärtes: hade det icke gått alldeles så, som hon visste att det skulle gå! Men nu skulle det också vara punkt och slut. Vreden och Högmodet stego upp inom henne, svällde ut och lyste fram ur hennes hy och ur hennes ögon, som gnistrade; och hvem vet — medan hon stod där osedd och tyst och betraktade

de båda unga, som hvarken hade ögon eller öron för något annat än hvarandra — hvem vet, om icke också Afunden och Kättjan i hemlighet kröpo fram ur sina gömslen och spelade upp på hvar sin dolda sträng i hennes själ.

Hon besinnade sig icke länge, utan steg raskt fram till bädden, grep flickan om den späda handleden med en järnhård näfve, gaf henne ett skymfligt namn och slängde henne ut genom dörren under en ström af de fulaste tillmälen. Därefter svor hon i tjänares och gesällers intresserade närvaro en dyr och saftig ed, att om den ungen en gång till vågade sätta sin fot innanför hennes tröskel, så skulle hon få huden full med så mycket stryk, att hon inte skulle kunna röra en fena på fjorton dar.

Det var ingen som betviflade, att hon ämnade hålla sitt ord.

Den sjuke gjorde icke sin styfmor

några förebråelser. Hvar gång hon gick genom rummet, vände han ansiktet mot väggen; han ville icke se henne och icke tala till henne efter uppträdet med Magda. Men en dag anförtrodde han sin far i ett samtal mellan fyra ögon, att han icke kunde lefva, om icke Magda finge bli hans brud. Den gamle skorstensfejaren blef häpen och förargad, men vågade icke strax sätta upp något allvarsamt motstånd: sonen var den ende, som han höll af och som visade honom någon ömhet tillbaka, och han kunde icke uthärda tanken på att mista honom.

Han ställde saken på framtiden och gaf hustrun del af sina bekymmer.

*

Hur skall jag kunna skildra det som sedan hände? Det låter som en elak dröm eller som en saga, gjord att

skrämma barnen med då de äro stygga, och likväl är det sant.

Det skall ha varit en lördagsafton i maj det passerade.

Gården ligger tyst, gatan är tyst. Kanhända någon gnolar en visa genom ett köksfönster, eller att några barn leka nere i gränden... Den sjuke är ensam i sitt rum. Han räknar kvarter och minuter. Det är vår nu där ute. Snart är det sommar. Skall han aldrig mera komma upp från sitt läger, aldrig mera höra skogen gnola och hviska, aldrig som förr kunna mäta dagen med stunder af verksamhet och stunder af hvila? Och Magda... Om han blott icke alltid såg hennes ansikte för sig med den vilda skrämsel i blicken, som hon hade, då styfmodern grep henne om handleden. Icke behöfde hon vara rädd. Icke vågade den elaka kvinnan på allvar göra henne något ondt, då hon visste, att han hade valt henne till sin brud.

Så ligger han där och drömmer, än vaken, än halfvaken, och låter pupillerna suga in ljuset af solstrimman på den hvita dörren; och då han sluter ögonen, simmar det fram en arkipelag af giftiga gröna öar, omslutna af ett bläcksvart haf. Och medan han blundar, går det gröna öfver i blått, och det svarta ljusnar till blårödt med naggade mörka kanter, och så blir det svart alltsamman . . .

Han känner en lätt hand stryka sin panna, och han far upp i bädden.

Det är Magda. Magda står framför honom, liten och späd och med en leende röd mun, och hon lägger en knippa vårblommor framför honom på täcket. Sippor och mandelblommor och violer.

Är det sant, är det verkligen hon?

»Hur har du vågat?» hviskar han.

»Din styfmor är borta,» säger hon då. »Jag såg henne nyss gå ut, klädd

för att gå bort. Jag hörde, att hon skulle gå till Söder, och det dröjer säkert länge innan hon kommer hem. Då smög jag mig uppför trappan och in till dig.»

Och hon blir länge hos honom och talar om skogen, där hon gått ensam och lyssnat till fåglarna och plockat vårblommor åt honom, som är henne kär. Och de kyssa hvarandra så ofta som möjligt och smekas som två barn, och båda äro lyckliga, medan timmarna rinna och solstrimman på den hvita dörren blir brandgul och röd och mattas och bleknar bort.

»Kanske du borde gå,» säger Fredrik. »Hon kan snart vara hemma. Hvad skall jag göra, om hon vill slå dig, jag, som ligger här sjuk och svag och som får svindel, om jag stiger upp ur bädden. Kanske du borde gå!»

»Jag är inte rädd,» svarar Magda. Ty hon vill riktigt visa, att hon

håller af honom, och att hon gärna vill lida ondt för sin kärleks skull.

Och först då skymningen kommer, kysser hon honom för sista gången och smyger ut ur huset. På gården stannar hon en minut och ser uppåt fönstret till det rum, där han ligger ensam på den hvita bädden med hennes mandelblommor och violer på täcket. Då hon vänder sig om för att gå in i det lilla rummet i gårdsflygeln, står hon ansikte mot ansikte med fru Wetzmann, och hon ger till ett litet skrik.

Det finns ingen lefvande människa på gården, ingen mer än de två. Rundt omkring stå väggarna och stirra på dem i mörkningen med tomma, svarta fönster, och den gamla linden skälfver till inne i sin vrå.

»Du har varit där uppe,» säger sotarfrun.

Jag trodde alltid som barn att hon log, då hon sade detta, och att hennes

tänder då lyste lika hvita i mörkret som hennes mans gesällers.

»Ja, jag har varit hos honom,» har kanske Magda då svarat, trotsig och rak ännu i sin kritbleka rädsla.

Hur gick det sedan till? Man vet det icke riktigt, men troligen blef det en hetsjakt rundt kring gården. Vid foten af det gamla lindträdet snafvade flickan och föll. Hon vågade icke ropa på hjälp, för att icke den sjuke skulle höra det; och hvem skulle också ha hjälpt henne? Hennes mor var borta på arbete. Den rasande kvinnan var öfver henne; hon hade under tiden fått fatt i ett tillhygge, en kvastkäpp eller något sådant, och det föll slag på slag. Ett par halfkväfda skrik från en strupe, sammansnörd af dödsskräcken, och så intet mera.

Ett par af gesällerna, som just hade kommit hem, stodo nere i den mörka porten och sågo på; de rörde icke en

led för att hjälpa barnet. Kanhända vågade de icke; kanhända leddes de också af ett svagt hopp att en gång få se matmodern föras bort på en fångkärra.

Då fru Wetzmann gick in i huset efter att ha utöfvat sin husbonderätt — ty hon kände väl instinktmässigt, att hon naturligtvis hade husbonderätt öfver alla, som hon kunde och ville utöfva den mot — stötte hon emot något mjukt i trappan. Hon ropade på en tjänstflicka och ett ljus, ty det var alldeles mörkt där uppe. Det var Fredrik. Han hade hört de svaga skriken, sprungit upp ur bädden och ut, och i trappan hade han fallit.

*

I tre dagar lefde Magda; därefter dog hon och blef begrafven.

Sotar Wetzmann betalade en summa till hjälpmadamen, hennes mor, och det blef icke någon rättegång om saken.

Likväl tog det hårdt på den gamle mannen. Han gick icke mera till källaren för att dricka toddy, utan satt oftast hemma i en skinnklädd stol och stafvade i en gammal bibel. Han föll af och blef tyst och besynnerlig, och det gick icke ett år, förrän också han var död och lagd i jorden.

Sonen Fredrik tillfrisknade så småningom; men han blef aldrig färdig med sin prästexamen, ty både hans fattningsförmåga och hans minne hade blifvit försvagade. Man såg honom ofta gå med blommor till Magdas graf; han gick framåtlutad och mycket fort, ja, han nästan sprang, som om han haft en mängd angelägna ärenden att uträtta, och merendels hade han också ett par böcker under armen. Till slut blef han alldeles svagsint.

Och sotarfrun? Hon tycks ha varit en stark natur. Det finns människor, som icke egentligen äro samvetslösa,

men som aldrig af sig själfva falla på den idén, att de ha gjort något oriktigt. Det kan hända, att en karl med blanka knappar i rocken slår dem på axeln och ber dem följa med: då vaknar samvetet. Men till fru Wetzmann kom ingen. Hon satte sin styfson på en inrättning, då han blef för besvärlig hemma, och hon sörjde sin man, som skick och bruk är, och därefter gifte hon om sig. Då hon åkte till kyrkan bröllopsdagen, hade hon en gredelin sidenkofta med guldtränsar och var »utstyrd som tusan hakar» — så sade min mormor, som satt i sitt fönster i huset midt emot och såg hela ståten, medan hon vände ett blad i sin postilla.

PELSEN

DET var en kall vinter det året. Människorna krympte ihop i kölden och blefvo mindre, utom de som hade pelsverk.

Häradshöfding Richardt hade en stor pels. Det hörde för öfrigt nästan till hans ämbetsåligganden, ty han var verkställande direktör i ett alldeles nytt bolag. Hans gamle vän doktor Henck

hade däremot icke någon pels: i stället hade han en vacker hustru och tre barn. Doktor Henck var mager och blek. Somliga människor bli feta af att gifta sig, andra bli magra. Doktor Henck hade blifvit mager; och så blef det julafton.

»Jag har haft ett dåligt år i år,» sade doktor Henck till sig själf, när han vid tretiden på julaftonen, just i middagsskymningen, var på väg upp till sin gamle vän John Richardt för att låna pengar. »Jag har haft ett mycket dåligt år. Min hälsa är vacklande, för att icke säga förstörd. Mina patienter däremot ha kryat upp sig nästan hela sällskapet; jag ser så sällan till dem nu för tiden. Jag kommer förmodligen snart att dö. Det tror min hustru också, det har jag sett på henne. Det vore i så fall önskvärdt, att det inträffade före utgången af januari månad, då den förbannade lifförsäkringspremien skall betalas.»

Då han hade hunnit till denna punkt i sin tankegång, befann han sig i hörnet af Regeringsgatan och Hamngatan. Då han skulle passera gatukorset för att sedan fortsätta nedåt Regeringsgatan, halkade han på ett glatt slädspår och föll omkull, och i detsamma kom en droskslädе körande i full fart. Kusken svor och hästen vek instinktmässigt åt sidan, men doktor Henck fick likväl en knuff i axeln af den ena meden, och dessutom fattade en skruf eller spik eller något liknande tag i hans öfverrock och ref en stor lucka i den. Folket samlade sig omkring honom. En poliskonstapel hjälpte honom på benen, en ung flicka borstade af honom snön, en gammal fru gestikulerade kring hans trasiga rock på ett sätt som antydde att hon skulle ha velat laga den på stället om hon kunnat, en prins af det kungliga huset, som händelsevis gick förbi, tog upp hans mössa och satte den på

hufvudet på honom, och så var allting bra igen, utom rocken.

»Fy fan så du ser ut, Gustaf,» sade häradshöfding Richardt, då Henck kom upp till honom på hans kontor.

»Ja, jag har blifvit öfverkörd,» sade Henck.

»Det är just likt dig,» sade Richardt och skrattade godmodigt. »Men inte kan du gå hem på det där sättet. Du kan gärna låna min pels, så skickar jag en pojke hem till mig efter min öfverrock.»

»Tack,» sade doktor Henck.

Och efter att ha lånat de hundra kronor han behöfde, tillade han:

»Välkommen till middagen alltså.»

Richardt var ungkarl och brukade tillbringa julaftonen hos Hencks.

*

På hemvägen var Henck i ett bättre lynne än han hade varit på länge.

»Det är för pelsens skull,» sade han till sig själf. »Om jag hade varit klok, skulle jag för längesen ha skaffat mig en pels på kredit. Den skulle ha stärkt mitt självförtroende och höjt mig i människornas aktning. Man kan inte betala så små honorar åt en doktor i pels som åt en doktor i vanlig öfverrock med uppslitna knapphål. Det är tråkigt, att jag inte har kommit att tänka på det förut. Nu är det för sent.»

Han gick ett slag genom Kungsträdgården. Det var redan mörkt, det hade börjat snöa på nytt, och de bekanta han mötte kände icke igen honom.

»Hvem vet för öfrigt, om det är för sent?» fortsatte Henck för sig själf. »Jag är inte gammal ännu, och jag kan ha misstagit mig i fråga om min hälsa. Jag är fattig som en liten räf i skogen; men det var också John Richardt för inte länge sedan. Min hustru har varit

kall och ovänlig mot mig på senare tider. Hon skulle säkert börja älska mig på nytt, om jag kunde förtjäna mera pengar och om jag vore klädd i pels. Det har förefallit mig, som om hon tyckte mera om John, sedan han skaffade sig pels, än hon gjorde förut. Hon var visst en smula förtjust i honom som ung flicka också; men han friade aldrig till henne, han sade tvärtom till henne och till alla människor, att han aldrig skulle våga gifta sig på mindre än tio tusen om året. Men jag vågade; och Ellen var en fattig flicka och ville gärna bli gift. Jag tror inte att hon var kär i mig på det sättet, att jag skulle ha kunnat förföra henne om jag hade velat. Men det ville jag ju inte heller; hur skulle jag ha kunnat drömma om en sådan kärlek? Det har jag inte gjort sedan jag var sexton år och för första gången såg 'Faust' på operan, med Arnoldson. Men jag är likväl säker på

att hon tyckte om mig den första tiden vi voro gifta; man misstar sig inte på sådant. Hvarför skulle hon inte kunna göra det än en gång? Under den första tiden efter vårt giftermål sade hon alltid elakheter åt John, så ofta de träffade hvarandra. Men så bildade han ett bolag och bjöd oss på teatern ibland och skaffade sig en pels. Och så tröttnade min hustru naturligtvis med tiden på att säga elakheter åt honom.

*

Henck hade ännu några ärenden att uträtta före middagen. Klockan var redan half sex, då han kom hem fulllastad med paket. Han kände sig mycket öm i vänstra skuldran; eljes var det ingenting som erinrade honom om hans missöde på förmiddagen, utom pelsen.

»Det skall bli roligt att se hvilken

min min hustru kommer att göra, när hon får se mig klädd i pels,» sade doktor Henck till sig själf.

Tamburen var alldeles mörk; lampan var aldrig tänd annat än under mottagningstiden.

»Nu hör jag henne i salongen,» tänkte doktor Henck. »Hon går så lätt som en liten fågel. Det är eget, att jag ännu blir varm om hjärtat hvar gång jag hör hennes steg i ett angränsande rum.»

Doktor Henck fick rätt i sin förmodan, att hans hustru skulle ge honom ett älskvärdare mottagande, då han var klädd i pels, än hon eljes brukade göra. Hon smög sig tätt intill honom i tamburens mörkaste vrå, lindade armarna om hans hals och kysste honom varmt och innerligt. Därefter borrade hon hufvudet i hans pelskrage och hviskade:

»Gustaf är inte hemma ännu.»

»Jo,» svarade doktor Henck med

en något sväfvande röst, medan han med båda händerna smekte hennes hår, »jo, han är hemma.»

*

I doktor Hencks arbetsrum flammade en stor brasa. På bordet stod whisky och vatten.

Häradshöfding Richardt låg utsträckt i en stor skinnklädd länstol och rökte en cigarr. Doktor Henck satt hopsjunken i ett soffhörn. Dörren stod öppen till salen, där fru Henck och barnen höllo på att tända julgranen.

Middagen hade varit mycket tyst. Endast barnen hade kvittrat och pratat i munnen på hvarandra och varit glada.

»Du säger ingenting, gamle gosse,» sade Richardt. »Sitter du kanske och grubblar öfver din trasiga öfverrock?»

»Nej,» svarade Henck. »Snarare öfver pelsen.»

Det var tyst några minuter, innan han fortsatte:

»Jag tänker också på någonting annat. Jag sitter och tänker på att detta är den sista jul vi fira tillsamman. Jag är läkare och vet att jag icke har många dagar kvar. Jag vet det nu med fullkomlig visshet. Jag vill därför tacka dig för all vänlighet du på sista tiden visat mig och min hustru.»

»Å, du misstar dig,» mumlade Richardt och såg bort.

»Nej,» svarade Henck, »jag misstar mig icke. Och jag vill också tacka dig för att du lånade mig din pels. Den har förskaffat mig de sista sekunder af lycka jag har känt i lifvet.»

KYRKOFADERN PAPINIANUS

JAG var en gång ute och reste. Jag såg floder, kullar och berg, som icke liknade våra. Jag såg också många städer och bland dem Paris.

Paris är en liflig och vacker stad. Männen äro artiga och förekommande, utom droskkuskarne. Kvinnorna äro sköna och giriga. Eiffeltornet är tre hundra meter högt, men bekvämlighets-

inrättningarnas plåtskärmar äro vida lägre än hos oss. Omnibusarna likna stora hus och äro merendels förspända med tre hvita hästar; men man kan icke åka med dem, ty de äro alltid fulla af folk. En afton var jag nära att bli öfverkörd af en sådan omnibus på boulevarden, men räddade mig i sista sekunden upp på en refuge under en stor elektrisk båglampa. På samma refuge stod en andlig i lång svart kaftan och låg hatt med vida brätten; han hade också ett bomullsparaply under armen. Jag kunde icke se hans ansikte, ty det beskuggades helt och hållet af hatten.

»Det gick ju lyckligt, min herre,» sade han vänligt.

»Ja, min herre,» svarade jag.

Han stod liksom jag och väntade på ett tillfälle att komma öfver till den motsatta trottoaren. Omnibusarna och droskorna körde förbi i en oafbruten fil, som aldrig tycktes vilja taga slut, och

rundt omkring oss skreko busarna, så att man tyckte sig höra hur det knakade i deras stackars lungor:

»La Presse! V'la la Presse!»

Medan jag väntade, kastade jag bort min cigarrett och tog upp mitt fodral för att tända en ny. Jag stod nämligen och rökte på en cigarrett; och när jag ansåg, att den var utrökt, kastade jag bort den. Men se, då kröp genast en liten blek och smutsgrå buse fram mellan omnibusarnas hjul, där han tycktes hemmastadd som räfven i skogens snår, plockade upp cigarrettstumpen, stack den i munnen och tände den. Och en nyans gladare och lyckligare än nyss, fortsatte han sin väg nedåt boulevarden med cigarrettstumpen i munnen och tidningspacken under armen, medan han tjöt:

»V'la la Presse! Nytt uppslag i Dreyfusaffären! Scheurer-Kestner har haft en negress till älskarinna! Voilà la Pre-e-esse!»

»Förefaller det er icke egendomligt, min herre,» frågade jag den andlige, »att man anför herr Scheurer-Kestners smak för negresser (antingen den nu är verklig eller uppdiktad) som ett af de skäl, hvilka tala för kapten Dreyfus' brottslighet och grefve Esterhazys oskuld?»

»Å, min herre,» svarade den andlige utan betänkande, »vid ett ytligt betraktande förefaller det visserligen egendomligt; men om man ser hela denna sak ur den rätta synpunkten, måste man finna det fullkomligt berättigadt att ställa dessa företeelser i sammanhang med hvarandra. Att ha haft en negress till älskarinna är en mycket svår synd (ehuru icke en dödssynd); det tyder på ett sinnelag, som med vilja och afsikt är riktadt mot det onda. Det kan icke vara utan mening, som Gud har gifvit de svarta folken en så påfallande likhet med djäflarne. Att älska en negress det är nästan att söka upp helvetet.

Men om kapten Dreyfus' försvarare äro sådana, hurudan måste icke då han själf vara!»

»Men betänk då, min herre, att kapten Dreyfus icke har blifvit dömd och deporterad för sin egen eller sina vänners dåliga karakter i största allmänhet, utan för ett visst gifvet brott; och om han icke har begått detta brott...»

Den andlige gjorde en myndig och bjudande gest med sitt bomullsparaply.

»Ack, min herre,» afbröt han mig, »ni rör där vid en fråga, som alldeles icke besitter den vikt ni tillägger den. Domare äro människor och kunna misstaga sig. Det är sannolikt att många blifva oskyldigt dömda; men det är en stor lycka, att man i allmänhet förblir i okunnighet om dessa fall, och det är dåraktigt och brottsligt att vilja bringa dem till allmänhetens kännedom och att söka få en en gång under alla lagliga former afkunnad dom upphäfd. Det är

dåraktigt och brottsligt att för en endas skull vilja rubba det allmänna förtroendet för rättskipningen och därigenom föra samhället ett steg närmare dess upplösning. Om kapten Dreyfus vore en verklig fosterlandsvän, skulle han själf inse detta. Som sakerna nu stå, kan han icke tjäna sitt land bättre än genom att erkänna sig skyldig. Genom att vidhålla sin oskuld begår han just det fosterlandsförräderi, till hvilket han kanske från början var oskyldig. Men det börjar regna, min herre, och ni har icke något paraply. Vi ha kanhända samma väg?»

Prästen spände välvilligt upp sitt bomullsparaply öfver mitt hufvud, och vi följdes åt in i trängseln på den smala rue du Faubourg Montmartre.

»Det synes mig framgå af hvad ni här säger, min herre,» började jag efter att ha samlat mina tankar en minut, »att ni öfver hufvud taget anser en män-

niskas öden i detta lif, det jordiska, vara af underordnad vikt. Men om ni alltså, som jag förutsätter, ser sakerna ur evighetens synpunkt, blir icke ur denna synpunkt en nations väl eller ve lika oväsentligt som individens?»

»Detta tal är gudlöst, min herre. Det är icke tillåtet för en människa att betrakta timligheten ur evighetssynpunkt. Denna synpunkt är uteslutande förbehållen åt den evige.»

»Men ... ni betraktar alltså icke heller kapten Dreyfus' öde ur denna synpunkt?»

»Ingalunda.»

»Men, min herre: då ni betraktar rättvisan eller orättvisan i hans domfällande som en sak af underordnad vikt, har ni icke då hela tiden i tankarna den gudomliga rättvisan, som i ett kommande lif skall godtgöra hvad den mänskliga felat?»

Prästen stannade och betraktade

tankfullt sina grofva skor, på hvilka regnet droppade ned från hans paraply. Hans ansikte belystes nu skarpt af gasrampen i ett butikfönster. Han hade godmodiga och groft skurna drag. Ansiktsuttrycket var matematikerns eller schackspelarens, som grubblar öfver ett svårt problem.

»Ingalunda obetingadt,» svarade han slutligen. »Jag är i denna punkt närmast böjd för att ansluta mig till den mening, som fordom uttalades af kyrkofadern Papinianus. Han ansåg nämligen, att det alltför mycket skulle försvaga vördnaden för den mänskliga rättvisan, om man lärde, att den kunde korrigeras af den gudomliga. Den senare har, enligt Papinianus, öfverlåtit hela sin kraft på den förra. Han ansåg det därför nödvändigt och godt, att den, som här på jorden blifvit orättvist, men under iakttagande af alla lagliga former dömd till döden, i det kommande lifvet blefve fördömd.»

Sedan den andlige sagt detta, var det grubblande uttrycket försvunnet från hans ansikte. Han sade: »God natt, min herre» med sin vanliga godmodiga och vänliga röst och försvann in i den trånga och sluttande gatan Notre Dame de la Lorette.

VOX POPULI

DENNA stad är den sedligaste i världen. När det någon gång inträffar, att en diktare eller konstnär i sin alstring öfverskrider gränserna för det tillåtna och därigenom missbrukar de gåfvor, med hvilka försynen utrustat honom, fyllas icke blott människorna utan äfven de små hundarne med sedlig harm.

Det märkte jag senast i går.

Då klockan slog tre steg jag ut ur Biblioteket, trött af forskarmödorna inom dess svala murar och fullastad med böcker så tjocka som jag aldrig blir och så lärda att ni icke ens skulle förstå titlarna, om jag räknade upp dem.

Det var en varm och välsignad sommardag. Jag vek af in på en sidoväg under de stora gröna träden. Och så förde mig slumpen omsider till den kulle, där Farfadern sitter orörlig och tyst och drömmer, medan gossen sofver i hans knä.

På soffan framför bronsgruppen sjönk jag ner tillintetgjord, kastade böckerna till höger och vänster om mig, tände en cigarrett och slöt ögonen till hälften. Jag har märkt att man ser världen mera syntetiskt då man ser den med halfslutna ögon; alla linier bli renare och enklare, alla obehöfliga och förvirrande små nyanser drunkna, figurerna glida fram och tillbaka öfver

scenen som silhuetter i skilda plan. Och hur lyckligt var det icke att jag satt med halfslutna ögon just nu, då två så gräsligt fula gamla fruntimmer gingo förbi med en liten svart hund i ett snöre!

Situationen är alltså denna: i fonden sitter Farfadern och drömmer sin gamla dröm om de generationer som skola komma och om hvilka han — sannolikt med orätt, tyvärr — tänker någonting mycket vackert; på åskådareplatsen sitter jag; och i prosceniet mellan oss båda glida två mycket fula gamla fruntimmer fram, från höger till vänster, med en liten svart hund i ett snöre.

Som bekant är Farfadern ett i hög grad anstötligt skulpturverk — jag nödgas erinra därom i händelse någon redan skulle ha glömt det; ty det hör till historien.

De båda gamla fruntimren stanna framför bronsstoden och utbyta sina tankar

om konstverket; jag kan icke höra hvad de säga, men jag ser af hufvudenas vickningar och af de grönaktiga parasollernas häftiga rörelser i luften, att de betrakta saken mera ur moralens än ur estetikens synpunkt, och att deras omdöme utfaller ogillande.

Under tiden springer den lilla hunden hit och dit, så långt snöret tillåter, tills han slutligen fattar, att det är något som har tagit hans matmödrars intresse i anspråk och som följaktligen också bör intressera honom, och att detta något just är bronsstoden där på gräsmattan. Då sätter han sig snällt och stilla på sin bak och lyssnar med tillspetsade öron och vädrande nos till de båda gräsligt fula gamla fruntimren; och liksom jag uppfattar han snart af hufvudenas vickningar och af de svartgröna parasollernas ursinniga gester, att bronsgruppen i sin helhet är föremål för deras lifliga ogillande. Det är då na-

turligt och i sin ordning, att han genast fattas af ett outsläckligt hat till denna grupp: eljes vore han en dålig hund.

»Vaff!» säger han och rusar upp emot bronsgruppen med sådan ilska, att de gamla fruntimren bli skrämda och genast tystna. »Vaff, vaff, vaff!»

Pantomimen börjar nu bli liflig: å ena sidan den lilla hunden, som med fradga kring munnen och ögonen lysande af trohet och ilska gör språng på språng mot sin nya dödsfiende, medan han skäller: »Vaff, vaff, vaff!» — å andra sidan de två bleka, magra, svartklädda och gräsligt fula gamla fruntimren, som med förenade krafter draga i snöret och endast tum för tum lyckas förflytta sig själfva och hunden, tills de slutligen glida ut i kulissen till vänster.

»Vaff!» säger den lilla hunden ännu en gång innan han försvinner, och därmed är han ute ur historien; men historien är icke därför slut.

Vi veta alla, att när en liten hund börjar skälla, då stämma traktens alla hundar genast in. Och Humlegården är full af unga glada hundar, som rulla sig på gräsmattorna och fördrifva sin dag med oskyldiga lekar och som, då anledning erbjuder sig, rusa upp och säga vov, vov, om de äro stora, eller vaff, vaff, om de äro små; men de allra minsta säga bjäff, bjäff, bjäff.

»Här skälles,» sade alla dessa hundar till hvarandra; »vi måste vara med.» Och de kommo rusande från alla håll, från biblioteksfontänen och från Linnés staty och ända från Schéeles kulle, och alla stannade de framför Farfadern och skällde:

»Vov, vov! Vaff, vaff, vaff! Bjäff, bjäff, bjäff!»

De skälla ännu.

SKUGGAN

JAG vet icke om jag älskar eller hatar lifvet; men jag hänger fast vid det med hela min vilja och alla mina begär. Jag vill icke dö. Nej, jag vill icke dö: hvarken i dag eller i morgon, hvarken i år eller nästa år.

Likväl hade jag en gång för många år sedan en dröm, som kom mig att önska att jag aldrig blifvit född.

*

— — — Jag gick ensam på en tyst och folktom gata. Det var en snösmältningsdag tidigt på förvåren, takdroppet glittrade i solen, på gatan bildades blanka sjöar, som speglade blått, och öfver husens skorstenar och tak lyste det blått af en blek vårhimmel. Den vårens luft jag andades in tycktes mig en balsam och ett läkemedel mot den hemliga sorg, som vid denna tid förgiftade min själ äfven i drömmen. Likväl kände jag en viss oro. Var jag verkligen ensam? Jag hade en känsla af att någon gick vid min sida, men jag såg icke klart hvem det var, ty han höll sig oafbrutet ett halft steg bakom mig; och då jag en gång vände mig om för att se hans ansikte, höll han just på att snyta sig och dolde därigenom större delen af sitt ansikte med näsduken, som spändes ut af vinden. Med ens slog det mig, att jag gick på solsidan af gatan, och att det kunde vara min

skugga, som följde mig på den hvita väggen. Jag hade själf fått en smula snufva af vårluften, hvarför skulle icke också min skugga ha fått det?

Jag hade aldrig förr känt mig generad af min skugga, men denna dag besvärade den mig en smula. Jag hade nya handskar och kläder; men min skugga var grå och blek och gjorde ett fattigt intryck. Hvarför skulle den följa mig just denna solskensdag, då jag gick för att möta henne som jag älskade?

Hon kom mig till mötes, och hon strålade och log, men det lyste också något som en tår i hennes öga. Hon bar två rosor i handen. Den ena var skär, den andra röd. Hon gaf mig den skära rosen; men den röda, hvars stängel var full af taggar, gömde hon vid sin egen barm.

»Hvarför ger du mig icke också den röda rosen?» frågade jag henne.

»Icke ännu,» svarade hon och log,

Och det syntes mig i drömmen, att hennes löje var detsamma, med hvilket Lionardos kvinnor le.

Jag ville taga hennes arm, men hon tog i stället min hand. Och som två barn gingo vi gatan nedåt hand i hand. Jag lät henne med flit gå på den sida, där min skugga var, så att hon trampade ned honom och han blef borta.

*

Men drömmen växlar snabbare än tiden.

Gatan, på hvilken vi gingo, var densamma som nyss, med trähus och med trädgårdar bakom röda plank, men den var dock en annan, ty det var ingen snö och inga blanka sjöar, som speglade blått, det hade blifvit verklig vår. Lönnarna stodo i full blomning, och körsbärsträden i vår grannes täppa hade stora knoppar. Och det hade med

ens blifvit skumt; de små husens portar skymtade likt svarta hål genom drömmens osäkra dager, och en gammal man med ett bloss i handen gick omkring och tände en lykta här och en lykta där.

Vi stannade i porten till mitt hus. Det var det hus, i hvilket jag bodde som barn och som nu för länge sedan är borta tillika med gatan och trädgårdarna och körsbärsträden. Vi stodo i skymningen och hviskade och smekte hvarandras händer, och tiden blef borta i en kyss.

»Och den röda rosen?» frågade jag henne. »Har den kanske vissnat?»

»Nej,» svarade hon, »ännu har den icke vissnat. Se här, den har stungit min barm till blods, och jag längtar efter att få gifva dig den. Men jag vågar icke. Nej, jag vågar icke!»

Och hennes ögon stodo fulla af tårar, då hon sträckte ut armen och höll

rosen ut mot den strimma skymningsdager, som föll in genom porten. Jag kunde icke hejda mig, jag fattade hennes hand med mina båda, och jag tryckte den röda rosen till min mun och kysste den.

Det svindlade för mitt hufvud, det blef svart för mina ögon, och jag glömde allt. Men då jag åter kom till mig själf, stod hon, som jag älskade, längre bort ifrån mig än nyss, hennes hy var blekare, och hon hade något smärtsamt i uttrycket kring munnen. Jag ville närma mig, men se, då gled en skugga mellan mig och henne. Den var grå och blek, och den var märkt af Fattigdomens naglar. Jag ville skjuta den åt sidan, men den var starkare än jag; och medan vi brottades, jag och min skugga, gled min älskade allt längre bort i drömmens skymning och försvann likt en flik af en blek dimma — — —

Jag gick ut genom porten, och skuggan följde mig. Det var icke vår

längre därute, det var vinterskymning, snön låg nyfallen och hvit under en mörk och grå himmel, och det snöade alltjämt. Jag hyste icke längre något agg till min skugga, ty jag var gammal och böjd och hade glömt allt.

SPLEEN

MITT lif har drömmens skumma och sällsamt förvirrade färg.

De första lyktorna började redan glimma, då jag i går afton lämnade min boning efter att hela dagen ha grubblat öfver lifvets gåta. Förtviflad öfver att icke finna någon lösning, sade jag till mig själf: du dåre, som nöter bort din dag med fruktlöst grubbel öfver det, som

du helt säkert icke skulle blifva lyckligare af att veta — och riktade i stället mina ansträngningar på ett schackproblem i fyra drag. Men då mitt skarpsinne visade sig otillräckligt äfven för detta, slungade jag schackbrädet ut genom fönstret i hufvudet på en gammal man med träben, för hvilken döden endast var en välgärning, och kastade mig därefter ut i världsvimlet, föraktande mig själf.

Kvällen var varm och klar och underbart stilla. Midt öfver slottet stod månen rund som en gammal präst, gulröd och sagolikt stor. Ljudet af människornas steg mot gatläggningen liknade pickandet af tusen ur och kommo mig att rysa till vid tanken på den snabbhet, med hvilken sekunderna runno bort ur mina händer... En spårvagn ilade förbi: jag kastade mig upp i den och åkte ringlinien rundt några gånger. Denna förströelse har nämligen en säll-

sam förmåga att skingra mitt svårmod: hela världen synes mig gå rundt som en karusell, och då jag var barn och åkte på karusell, kunde jag aldrig hålla mig för skratt. Så gick det också nu, jag hade knappast åkt tre hvarf på ringlinien, förr än jag började gapskratta alldeles högt.

»God afton,» sade en röst tätt inpå mig, och ett ansikte vände sig om från bänken närmast framför mig, ett blekt och långt ansikte, som jag förgäfves ansträngde mig att känna igen. »Jag känner igen er på ert skratt,» fortsatte han. »Ni skrattade alldeles på samma sätt på min mosters begrafning för sju år sedan, då prästen tolkade min och de andra arfvingarnas sorg. Ni narrade oss att skratta allesamman, prästen också, och troligtvis också min moster. Ni har ett gladt lynne.»

»Ja,» svarade jag höfligt, »jag har

ett mycket gladt lynne. Och ni själf, kära herre?»

»Ack, låt oss inte tala om mig, jag är en ohjälplig tungus. Det har jag varit ända sedan jag ärfde min moster.»

»Ja, jag vet det,» svarade jag tankspridd.

»Vet ni det?» frågade han och spärrade upp två stora, enfaldiga och melankoliska ögon. »Hvem har sagt er det?»

»Det faller ju af sig själft. Innan er moster dog var ni glad och munter, emedan ni hoppades att hon skulle dö, så att ni kunde få ärfva henne. Så dog hon, och ni fick ärfva henne, och nu har ni inga flera mostrar som ni kan få ärfva. Alltså har ni ingenting att hoppas på vidare, och därför är ni ledsen. Det är ju så enkelt.»

Den stackars mannen stirrade nu icke blott med ögonen utan äfven med munnen. Hela hans själ stirrade mig till mötes genom tre enorma gluggar.

»Ni har rätt,» svarade han slutligen. Ni har gifvit ord åt hvad jag länge har anat. Tack, hjärtligt tack.»

Han skakade min hand med rörelse och fortsatte:

»Ni har vältat en sten från mitt bröst. Ingenting är obehagligare än att känna sig svårmodig utan att veta hvarför. Men nu är det öfver, och ni har gjort mig en stor tjänst. Låt oss nu göra sällskap ut och supera.»

Detta nya uppslag tilltalade mig ur flera synpunkter. Visserligen kunde jag icke erinra mig mannens namn, men jag har sedan länge lärt mig att se bort från oväsentligheter; och hvad betyder ett namn?

Vi hoppade alltså ned från spårvagnen och upp i en droska och körde i vansinnig karriär bort till ett litet utvärdshus långt ute på landet. I detta idylliska näste fördrefvo vi tiden genom att äta sill, rädisor och färsk potatis

samt genom att dricka norskt brännvin och tre sorters champagne. Därefter hoppade vi ut genom fönstret, medtagande en flaska whisky och något apollinaris; då vi kommo ned, befunno vi oss till vår glädje på ett svagt sluttande plåttak med en härlig utsikt öfver den mest idylliska insjö, kransad af vass och pilar. Vi slogo i hvar sin grogg och fortsatte vårt samtal.

»Ja,» sade jag, »rikedomen är för människan en källa till många bekymmer. Jag hade en gång en vän, som var mycket frusen. Han spelade på hamburgerlotteriet i hopp att vinna en så stor summa pengar, att han kunde köpa sig en pels. Så vann han tre hundra tusen kronor. En så stor vinst kunde icke hållas hemlig: alla hans vänner fingo höra talas om saken och lånade strax så stor del af summan, att han nätt och jämt kunde köpa en pels af oäkta bäfverråtta för återstoden — men det gjorde

han icke. Och hur skulle han ha kunnat göra det? Alla människor visste ju att han hade vunnit sina pengar på lotteri; och det kan ju inte tusan springa omkring på gatorna i en lotteripels!»

»Nej, det är ju alldeles omöjligt.»

»Ja visst.»

»Ja-a.»

Vi sutto några ögonblick tysta, hvar och en upptagen af sina egna tankar.

Så med ens reste sig herr Kihlberg (han hade vid det femte glaset af den tredje champagnesorten anförtrott mig att han hette så) med en plötslig glädjeblixt i ögat och frågade mig:

»Hur stor är högsta vinsten i hamburgerlotteriet?»

»Jag tror att den är antingen fem eller sju hundra tusen,» svarade jag. »Åtminstone är det fullkomligt säkert att den icke är sex hundra tusen; ty spelvärdarna veta mycket väl, att de udda

talen besitta en makt öfver människans fantasi, som de jämna icke äga.»

»Alltså minst fem hundra tusen,» återtog herr Kihlberg. »Det var endast två hundra tusen kronor jag ärfde efter min moster. Om jag spelar på hamburgerlotteriet kan jag alltså hoppas att få min förmögenhet mer än fördubblad: jag kan hoppas att få ärfva ytterligare en och en half moster. Då har jag ju ännu något att lefva för!»

»Ja visst. Framtiden ler emot er på nytt.»

»Ja, jag kan ännu hoppas. Jag vill spela på hamburgerlotteriet; men om jag vinner? Då är allt förloradt, då återstår mig endast döden!»

EN KOPP TE

DET sägs, att man i England kan riskera en god del af sitt sociala anseende genom att dricka brännvin eller därmed jämförliga drycker offentligt. Nå, hvart land har sina seder. Jag råkade i går afton tämligen illa ut med anledning af att jag ville dricka en kopp te på kafé . . . ja, det kan ju vara likgiltigt hvad det var för ett kafé.

Saken är den, att jag för närvarande är sysselsatt med att lägga sista handen vid en roman i två delar, i hvilken jag kommer att afslöja humbugen i hela det moderna samhällslifvet. Det är bara sista kapitlet som fattas, och jag hade just föresatt mig att skrifva det i går. Jag steg alltså upp klockan åtta på morgonen, satte mig brännande af diktarefeber vid skrifbordet i bara skjortan och började: »Oktoberskymningen bredde sig allt tätare öfver staden, medan höstregnet . . .» Längre hade jag icke hunnit, då det ringde i min telefon. Det var en af mina vänner, som ville låna pengar — en bagatell, ett par hundra kronor — men han behöfde dem strax. Jag kunde naturligtvis icke säga nej, och då jag icke för tillfället hade någon att skicka, måste jag gå själf. Jag gick alltså — och på hemvägen, just utanför min port, träffade jag en annan af mina vänner, som

var sysselsatt med att fara omkring i droska och bilda ett bolag och som frågade mig om jag hade lust att öfvertaga posten som kassadirektör. Jag ville icke säga nej så där utan vidare, det hade ju sett ovänligt ut; jag gick därför att börja med in på att äta frukost med honom för att resonera vidare om saken. Först åto vi frukost alltså, och därefter började vi resonera. Klockan hade blifvit två på dagen, och vi voro just nära att komma till ett definitivt resultat, då min jungfru, som på något outransakligt sätt hade fått spaning på min vistelseort, kom inrusande och berättade, att min svärmor låg för döden. Min svärmor bor på Kungsholmen; jag tog alltså en droska och körde dit. Mycket riktigt, min svärmor låg verkligen för döden; men hon dog inte förr än vid sextiden. Ändtligen kunde jag alltså få komma hem och skrifva färdig min roman... Men se: på Jakobs

torg stannade jag som vanligt utanför Silvanders för att se på ett nytt slags handskar, och då jag vände mig om för att fortsätta hemåt, stod jag ansikte mot ansikte med en tredje af mina vänner, en man som var trött på att bilda bolag och hellre ville spela schack. Han frågade mig alltså om jag ville dricka whisky och spela schack. »Tacka tusan för det,» svarade jag utan betänkande, ty jag hade helt och hållet glömt bort min roman, och då jag i nästa ögonblick erinrade mig den på nytt, hade jag ju redan sagt ja och kunde icke ändra mig — det skulle ha gjort ett karaktärslöst intryck. Alltså följdes vi åt hem till honom och drucko whisky och spelade schack till klockan elfva. Då sade jag god natt och gick hem med den orubbliga föresatsen att skrifva färdig min roman — och nu börjar historien.

Hör nu på:

Jag hade ungefär tio minuters väg hem. Då jag hade gått halfva vägen, märkte jag att jag var trött och en smula sömnig och gjorde ofrivilligt den reflexionen, att det förmodligen inte skulle gå bra att skrifva, om jag gick hem och satte mig vid skrifbordet sådan jag var.

»Här till höger ligger en liten treflig kafé-restaurant,» sade jag till mig själf. »Om jag går in där och dricker en stor kopp full med starkt te och sedan går hem och skrifver, kommer slutkapitlet i min roman att bli storartadt.»

Jag gick alltså in.

I kaféet satt svenska folket som vanligt och drack punsch.

Ett enda litet bord var ledigt, och det stod midt i salen. Där slog jag mig ned.

»Får jag en kopp te,» sade jag till en af uppasserskorna.

Det blef alldeles tyst i salen. Rundt

omkring satt svenska folket med tjocka magar och rosiga kinder och drack punsch; och med regelbundna mellanrum stötte det glasen tillsamman och sade: nu tar vi en bottenfock!

Men då jag begärde en kopp te, blef det alldeles tyst i rummet.

»En kopp te?» frågade uppasserskan med ett osäkert tonfall.

»Ja,» svarade jag, »en kopp te!»

»Skall det bara vara te? Skall det inte vara smör och bröd? Och brännvin och öl? Och punsch?»

»Nej tack,» svarade jag vänligt. »Jag vill bara ha en kopp te.»

»Det skall bli,» svarade uppasserskan.

Man stirrade på mig från alla håll. På en hel minut var det ingen, som tog en bottenfock.

Man talade om mig rundt omkring, och jag hörde en del af hvad som sades.

»Det är en tokig utländing,» sade en.

»Fy fan, så mycket hyckleri och skoj det finns nu för tiden,» sade en annan.

»Han är full och vill bli nykter,» sade en tredje.

»Hur kan man vilja bli nykter, när man är full,» sade en fjärde.

Uppasserskan kom med mitt te. Jag betalade strax och gaf henne en krona i drickspengar för att hon inte skulle tro, att jag drack te därför att jag icke hade råd att dricka punsch.

Men jag kom aldrig i tillfälle att dricka ur detta te. Jag satt helt tyst och fredligt och rörde i det och försökte genom hela mitt uppförande göra klart för mina grannar, att jag icke ville dem något ondt — då en gammal uppsalakamrat, som jag icke hade sett på femton år, med ens stod framför mig och stirrade med stela ögon på mig och min tekopp.

»Är det verkligen du?» sade han upprörd. »Och du tänker dricka den där smörjan?»

»Ja,» svarade jag blygt.

»Jaså, dit har det alltså gått med dig till sist. Det var ruskigt!»

Jag trodde att han skämtade och försökte svara något i samma ton.

»Jag tror du försöker göra dig kvick,» svarade min gamle kamrat.

Och nu först märkte jag, att han var full som en katt.

Utan omsvep anförtrodde han mig därefter, att han ända från första stunden af vår bekantskap aldrig hade kunnat tåla mig. Han hade strax insett att jag var en humbug, eller, om jag ville att han skulle uttrycka sig tydligare, en fähund. Han hade alltid längtat efter ett passande tillfälle att få säga mig det; och nu var det sagdt!

Min gamle kamrat hade talat upp sig mer och mer; till slut skrek han så

att det hördes öfver hela salen. Alla lyssnade förtjusta, och källarmästaren kom fram i dörren. Det var en stor, rödbrusig karl.

»Hvad är det fråga om?» sade han med ett visst hot i rösten och såg sig omkring i församlingen.

Då pekade alla på mig och sade i korus:

»Det är den där herrn, som sitter och är oförskämd!»

I nästa ögonblick befann jag mig på gatan, och hvad min roman beträffar, så ämnar jag skrifva den färdig i dag.

KRONÄRTSKOCKAN

JAG fick en gång en ny vän.

En dag åto vi middag tillsammans på en af sommarrestauranterna. Jag har föga sinne för mat, rätterna erinrar jag mig icke; det är icke ens säkert, att jag kände namnen på dem medan jag åt. Emellertid minns jag mycket väl, att vi bland annat roade oss med att äta hvar sin kronärtskocka, och till den drucko

vi en mycket god bourgogne. Jag har alltid tyckt om kronärtskocka, likväl ha dessa fjälliga, svartgröna tingestar aldrig beredt mig ett så utsökt nöje som just den gången.

Dagen var vacker. En blek septemberdag: en af dessa den tidiga höstens lyckodagar, hvilkas ljusa och lätta melankoli redan så ofta hunnit verka på våra sinnen, att den vekt rörda stämning de fordom kallade fram fått gå till hvila för att lämna rum åt en känsla af mera jordiskt välbefinnande. Himmelen lyste ren och blå. Insekterna surrade i löfverket öfver och omkring oss, vattnet glittrade, hamnen och staden skymtade på afstånd.

Ja, det var en vacker dag.

»Min kronärtskocka är förträfflig, hur är din?» frågade jag min vän, medan jag höjde mitt glas mot solen och blinkade med ena ögat.

»Den är utmärkt,» sade han. »Den är ännu bättre än din.»

Och han tillade med ett mörkt leende, som väl egentligen icke hörde hemma i hans friska och rödblommiga ansikte med dess solida muskulatur:

»Jag tycker särskildt om kronärtskocka. Den har en så läcker bismak af blåsyra.»

Jag nickade tankspridt instämmande, medan jag sög på ett af de största fjällen, som jag hade gömt till sist. Blåsyra, låt gå . . . Jag ansåg det icke otroligt att kronärtskockan kunde smaka blåsyra, i alla händelser var jag icke kapabel att disputera om saken.

Insekterna surrade. Vattnet tindrade mellan träden. Så gled det ett litet moln öfver solen.

Jag vet icke hvarför min vän fann det nödvändigt att just nu leda samtalet på en uppskakande tilldragelse, som hade passerat i dagarna och i hvilken

en af våra gemensamma flyktigare bekanta hade spelat hufvudrollen.

»Det var en förskräcklig historia,» sade han.

Det hade han rätt i, ty det var det verkligen. Men hvarför skulle han tala om den saken nu, var det kanske för att det gled ett moln öfver solen? Jag svarade emellertid med full öfvertygelse:

»Ja, det var mycket sorgligt. Jag fick just veta det i går morse, och jag kände mig nedstämd hela förmiddagen.»

Sanningen är, att jag rätt ofta känner mig nedstämd om förmiddagarna.

Utan att blinka replikerade min vän:

»Ja, jag kunde inte sofva på hela natten.»

Jag svarade ingenting, men sneglade på honom från sidan tämligen kallt. Den blir snart outhärdlig, denna jäktande nutid med sin brutala konkurrens på alla områden.

Med ens påminde jag mig hans

yttrande, att kronärtskockan smakade blåsyra, och jag fick en idé. I början af en bekantskap poserar man gärna en smula för hvarandra. Om jag nu lägger ut en liten snara med blåsyran som lockbete, skall han då gå i den eller icke?

Vi skola se.

Jag gaf honom en diskret puff i sidan med min pekfingerknoge och frågade i en ton af det lifligaste intresse:

»Hur var det du sa' för en stund sedan, smakar kronärtskockan blåsyra?»

Det var ju omöjligt för honom att veta hvart jag ville hän: hvad jag kunde läsa i hans ansikte var alltså ännu blott ett fast beslut att till det yttersta försvara själfva tesen.

»Ja visst,» svarade han med ett lugnt småleende, »har du inte vetat det förut?»

»Nej, det har jag inte vetat. Jag vet nämligen inte hur blåsyra smakar. Men det vet kanske du?» tillade jag

så oskyldigt jag kunde, liksom i förbigående.

Här låg det nya uppslaget. Han visste icke, att jag talade efter en gifven plan och hade alltså ingen anledning att inlägga någon afsikt i min fråga; han måste tillskrifva den slumpen, det lösa pratets oberäkneliga nyck. Jag å min sida gjorde allt för att framkalla denna uppfattning: jag hade knappt talat ut, förrän jag knackade på kyparen och mumlade något om cigarretter, hvarigenom frågan just fick utseende af att vara framkastad på måfå och glömd i samma ögonblick som framkastad, alltså att vara en fråga, på hvilken man kunde svara eller icke svara, likgiltigt hvilket. Jag måste nämligen säga mig själf, att det ju fanns en möjlighet, om också svag, att min vän verkligen en gång på allvar hade haft något med blåsyra att göra, och med denna visserligen minimala möjlighet för ögonen var det min skyl-

dighet att göra frågan på ett sätt, som gaf honom tillfälle att ignorera den, om han så ville. Men det ville han lyckligtvis icke, hvad jag ju också hade räknat på.

Efter några sekunders synbar själsstrid svarade han nämligen med sammandragna ögonbryn:

»Du vidrör ett ämne, som jag af vissa skäl ogärna vill inlåta mig på. Låt oss tala om någonting annat!»

Jag teg; men ur mitt inre det steg upp ett tyst jubel.

Och ännu i dag, när jag genom att skrifva ner denna betydelselösa tilldragelse söker förkorta en tom och fåfäng timme, ännu i dag har jag nöje af denna kronärtskocka, som jag åt upp för öfver tre år sedan.

SANN HISTORIA

DET är icke någon historia för allvarligt folk. Man blir hvarken klokare eller bättre af att läsa den, och den betyder ingenting särskildt. Dessutom är det så länge sedan den passerade, så det kunde egentligen vara onödigt att berätta den; men den är åtminstone sann, och sanningen bör man alltid hålla i ära.

Min mormor säger, att den vintern var den kallaste hon någonsin varit med om, och det vill jag gärna tro; hon brukar aldrig fara med osanning, utom när det är nödvändigt. Hvad det egentligen var för en vinter kan ju vara detsamma, det angår ingen; men den vintern var det emellertid. Ja, det var en alldeles förskräcklig vinter; min mormor hade en katt, som brukade komma litet sent hem om kvällarna ibland, och så en natt blef han utestängd; på morgonen hade han fått sin näsa alldeles rödfrusen, så att han fick gå och se litet försupen ut sedan under hela sin återstående lifstid. Det var så mycket mera att beklaga, som han alltid hade varit en utmärkt nykter och städad katt; och jag får bekänna, att jag grät mina modiga tårar första gången min mormor berättade den historien för mig. Det kunde för öfrigt också bero på att min mormor

berättade allting på ett så lifligt och rörande sätt.

Men tiden läker alla sår, och katten är död, och han har dessutom ingenting med min historia att göra.

Ja... Det var en gång ett plank. Det var visst i någon af de tarfligare stadsdelarna, på Söder eller Kungsholmen, eller kanske det var på gamla Ladugårdslandet; här i Stockholm var det emellertid. Det var ett tämligen gammalt plank, och det hade i alla världens tider begagnats som en genväg mellan gatan och hökar Wålbergs trädgårdstäppa af en skara skrattande och gråtande och grälande barn; och på det sättet hade planket blifvit bortskämdt med lif och rörlighet och gladt sällskap. Nu hade det i hast blifvit öfvergifvet. Fattigt folk har inte alltid pelsverk ens åt sig själfva och ännu mindre åt barnen; därför stodo de nu bara i portgången en stund och stampade och fröso,

och så gingo de in igen och satte sig i ett hörn att läsa i katekesen. Ja, det var nu bara de allra snällaste barnen; de andra kanske bundo en papperstuss i svansen på katten och läto honom springa rundt, och det kan man förresten ha ganska roligt åt. Jag har själf gjort det många gånger, och dessutom är det ju också en förströelse för katten.

Men planket hade tråkigt. Jag är rädd för att det hade fallit framstupa af ledsnad, om det inte haft till granne och trätobroder en gammal tämligen murken påle, som i oljelampornas tid hade gjort tjänst som lyktstolpe. Oljelamporna voro också den enda form af upplysning han erkände; men planket var af olika mening, och så hade de strax någonting att diskutera, och det gjorde de också. Planket hade nämligen hvad man i våra dagar skulle kalla en smula halfbildning. De små barnen hade ritat dess sidor fulla med sina

namn och initialer och litet annat smått, som de själfva hade hittat på; och så en dag hade en lärd man gått förbi med sin son och sagt, att skrifkonsten vore det viktigaste i hela upplysningen. Det var ungefär hvad planket visste, och det hade ju inga skäl att hålla det hemligt. Men pålen blef inte svaret skyldig. Den hade förr i världen, under sin glansperiod, då den var lyktstolpe, kastat sitt sken in genom fönstret till en blek ung man, som läste Rousseau, men inte hade råd att bränna ljus. Ibland läste han högt, och det är mycket möjligt att det var för pålen han läste, af tacksamhet; ja, naturligtvis var det för pålen; och det handlade i synnerhet om att mänskligheten dignade under civilisationens förbannelser. Och pålen hade sedan under många ensamma stunder tänkt öfver detta: civilisationens förbannelser. Man tänker så godt man kan här i världen; det gjorde till och

med Pascal. Och pålen hade nu för sin del kommit till det resultatet, att med civilisationens förbannelser menades helt enkelt ingenting annat än för det första gaslyktorna och för det andra ett och annat äldre högfärdigt plank, som stod och inbillade sig att några dumma barnungars kråkfötter hade någonting med upplysningen att göra. Och hvad nu själfva upplysningen angick, så hade pålen nog sett ruttet trä lysa i mörkret, fast inte så klart som oljelampor naturligtvis, utan snarare som gaslyktor; men planket var ju måladt, om det också var länge sedan, så inte kunde det lysa inte, hur ruttet det än var!

Det var elakt sagdt, mycket elakare än hvad som behöfdes; och så blef det töväder. Solen sken och snön droppade ned från taken, och af rännstenarna blefvo forsande vårfloder, som med ungdomens kända förakt för allt gammalt och häfdvunnet röcko med sig både en del in-

snöade kräftskal och de jordiska kvarlefvorna af en gammal braxenpanka, som låg och luktade illa. Ja, det var riktig vår, och det började spira upp gräs mellan kullerstenarna; och utanför hvarje hus fanns det en liten farstutrapp, och på hvar trapp kom det fram en katt. På min mormors trappa låg hennes stackars försupna katt och slickade solsken och spann, och på grannens trappa låg den katten, som hade haft en papperstuss i svansen, och så vidare hela gatan utför. Och i hökar Wålbergs trädgårdstäppa växte och spirade det; knopparna sprängdes och blefvo till stora, gröna blad, och öfver det gamla planket lutade häggen sina grenar, tunga af snöhvit blom; och så var det sommar.

Ut ur en portgång välde en ström af barnungar, somliga rena och somliga smutsiga; och öfver planket bar det af med fart in åt trädgården, och det gamla

plankhjärtat svällde af förtjusning. Men efter dem kom hökarens Karl Johan, flåsande och pustande; han var mycket tjock, fast inte så tjock som hans pappa. Han skulle också öfver och högg i så att det knakade i bräderna, och öfver kom han.

»Jag tycker mycket om barn,» suckade planket, »men Karl Johan är för tung; ja, han är alldeles för tung.»

*

Det som nu kommer handlar delvis om en stadsfullmäktig; men det var inte någon af dem som vi ha nu för tiden, nej, det var en helt annan sort. Människorna voro förr i världen inte alls som nu, och stadsfullmäktige äro också människor, och man bör inte tala mera illa om dem än om andra, ty man vet hvad man är, men man vet inte hvad man kan bli. Jo, det kom två gamla

herrar gående i backen, och den ena var en stadsfullmäktig. Han hade ibland sina vägar åt det hållet om kvällarna och hade alltid förargat sig åt den dåliga belysningen; det fanns ingen gaslykta i hela gränden. Men nu hade han ställt om att det skulle bli en lykta; och därför stannade han midt framför pålen, petade på den med käppen både upptill och nedtill, och så sade han till den andra herrn, som var från gasverket: »Rutten är han, men står gör han ändå, så länge vår Herre vill, och se'n ramlar han. Den tar vi och sätter gaslyktan på; jaha!»

»Det var en fin artighet,» tänkte lyktstolpen, »om den också kunde ha varit vackrare i formen.» Och han kände i ett ögonblick halfva sin världsåskådning vackla, nämligen den hälften, som handlar om gaslyktor (den som handlade om plank behöll han orubbad); han insåg nu klart, att gaslyktan endast

var en mera utvecklad form af olje-lampan, och han beslöt att följa med sin tid. Och det kom svarta karlar med hackor och spadar, och de gräfde upp jorden och lade ner gasrör; så kommo andra och satte upp en lykta, å hvilken lykta! Och de fejade den och putsade den på alla kanter, och till sist kom en målare och strök öfver den gamla pålen med ljusgrön oljefärg.

Men det är inte alla som kunna bära lyckan. Det märktes snart att medgången började stiga den gamla pålen åt hufvudet, i synnerhet nu sedan han så att säga hade fått ett slags hufvud. »Lefver du verkligen än, ditt gamla struntplank?» skrek han så mycket han orkade. »Men vänta bara; nu får du nog se hvad upplysning vill säga! Och för resten kan du gärna gå och lägga dig nu när som helst; jag är en gammal vän till dig, och jag vill uppriktigt säga dig, att det är tämligen

smaklöst af dig att stå här och skräpa nu, när du inte längre passar till din omgifning. Du behöfver inte bli ond, för jag menar bara väl.»

Det var mycket illa sagdt; det kan inte nekas; man vill nästan inte tro att det är sant. Men min mormor satt just vid sitt öppna fönster och läste i en stor postilla, som hon läser i än i dag; och hon hörde hvartenda ord. Och hon såg med egna ögon hur det gamla planket skälfde af förtrytelse; det är ju inte heller trefligt att på gamla dar bli så där offentligt förklarad öfverflödig. För resten var det onekligen tämligen fallfärdigt och det hade visst själf ingen högre önskan än att på anständigt sätt få skiljas hädan, och det fick det också; ja, det skedde till och med på ett ganska ståtligt sätt. Just då lykttändaren syntes uppe i backen, kände planket marken gunga under sig, och genom trädgårdstäppan kom hela flocken

af barnungar rusande, slängde öfver planket och försvann i portgången midt öfver gatan. Och efter dem kom den tjocka Karl Johan; han var nu ännu tjockare än förut, fast inte så tjock som hans pappa. Ja, nu skulle Karl Johan öfver planket; men planket ramlade framstupa rakt på lyktstolpen, och stolpen gick midt af, och gaslyktan gick i tusen bitar.

Där lågo de nu, och så var det slut med dem. Karl Johan gick också sönder, men han skall senare ha blifvit lagad. Och mycket folk strömmade till från alla håll, och bland dem var också min mormor och hennes katt. Till sist kom lykttändaren också; men som han var en fackman och det en med erfarenhet ändå, för han hade varit lykttändare i trettiosex och ett halft år, så insåg han snart, att han inte kunde tända lyktan den kvällen; och det gjorde han inte heller.

SYNDENS LÖN

DETTA är historien om en ung flicka och en farmaceut med hvit väst.

Hon var ung och smärt, hon doftade af barrskog och ljung, och hennes hy var bränd af solen och en smula fräknig. Sådan var hon, då jag kände henne. Men farmaceuten var en helt vanlig farmaceut; han hade hvit väst om söndagarna, och detta tilldrog sig

på en söndag. Det tilldrog sig på ett ställe på landet, så långt bort i världen, att ingen där i trakten förstod sig på att ha hvit väst om söndagarna mer än farmaceuten.

Se, saken förhöll sig på det sättet, att en söndagsmorgon knackade det på min dörr, och då jag öppnade, stod farmaceuten därute i sin hvita väst och bockade sig flera gånger. Han var mycket artig och mycket förlägen.

»Jag ber allra ödmjukast om ursäkt,» sade han. »Men fröken Erika var här i går med sina systrar, medan kandidaten var borta, och då hon gick, lämnade hon kvar sin poesibok för att kandidaten och jag skulle skrifva någonting i den. Här är den. Men jag vet inte alls hvad jag skall skrifva dit. Skulle möjligtvis kandidaten ..?»

Och han bockade sig åter flera gånger.

»Vi skall tänka på saken,» svarade jag vänligt.

Jag tog alltså boken och skref för egen del in en öfversättning af »Du bist wie eine Blume», som jag själf har gjort och som jag alltid använder till detta ändamål. Därefter började jag leta i mina papper för att se, om jag möjligen hade några gamla verser från skoltiden, som kunde passa åt farmaceuten. Till sist hittade jag rätt på följande dåliga poem:

Du bringar min tanke yrsel,
jag längtar min längtan matt.
Du kommer, när jag är ensam
— jag drömde om dig i natt.

Vi gingo sida vid sida
i skymningen vägen fram.
I dina ögonfransar
en tår, en glindrande sam.

Jag kysste din kind, och ur ögat
jag kysste bort tårens rest,
men dina röda läppar
kysste jag allra mest.

Man drömmer ej alltid så vackert!
— Men sömnen hade jag mist.
Den långa nattens timmar
jag vakade trött och trist.

Ty dina duniga kinder
har jag smekt med min blick helt tyst,
och dina röda läppar,
dem har jag aldrig kysst.

Jag visade farmaceuten detta poem och erbjöd honom att använda det. Han läste uppmärksamt igenom det två gånger och blef alldeles röd af förtjusning.

»Har kandidaten verkligen skrifvit det själf?» frågade han i sitt hjärtas uppriktighet.

»Ja, tyvärr,» svarade jag.

Han tackade mig mycket varmt för tillåtelsen att använda poemet, och då han gick ut ur rummet, tror jag att vi båda hade en känsla af att vi måste lägga bort titlarna med det första.

*

På kvällen var det en liten bjudning hos den unga flickans föräldrar. Det var ungdom där. Vi drucko körsbärssaft på en veranda omslingrad af humlerankor.

Jag satt och såg på den unga flickan.

Nej, hon var sig icke lik. Hennes ögon voro större och oroligare än eljes och hennes mun var rödare. Och hon kunde icke sitta stilla på stolen.

Hon såg stundom förstulet på mig; men hon såg oftare på farmaceuten. Och farmaceuten liknade denna afton en tupp.

När punschen kom fram, lade vi bort titlarna.

*

Vi unga gingo ned på ängen för att leka. Vi kastade ringar och lekte andra lekar, och under tiden gick solen ned bakom kullarna och det blef skumt.

Vi hade lagt ringarna och svärden i en hög på marken och stodo nu i grupper och hviskade och logo, medan skymningen föll på. Men den unga flickan kom fram till mig ur skymningen och tog min arm och förde mig afsides bakom en lada.

»Ni måste svara mig på en fråga,» sade hon. »Har provisorn verkligen skrifvit sina verser själf?»

Hennes röst skälfde, och hon försökte se bort, medan hon talade.

»Ja,» sade jag. »Han skref dem i natt. Jag hörde honom gå af och an i sitt rum hela natten.»

Men när jag hade sagt detta, kände jag ett styng i mitt hjärta; ty jag såg, att hon var ett vackert och älskligt barn, och att det var en stor synd att bedraga henne så.

»Hvem vet,» sade jag till mig själf, »hvem vet: kanhända är det denna

synd, om hvilken skriften säger, att den icke kan förlåtas.»

*

Skymningen tätnade och det blef natt, och det brann en stjärna mellan träden i ungskogen, där vi gingo par om par.

Men jag gick ensam.

Jag minns icke längre, hvilka vägar jag gick den kvällen. Jag skilde mig från de andra och gick djupare in i skogen.

Men djupt inne i skogen bland granarna såg jag en björk, hvars stam lyste hvit. Vid denna stam stodo två unga människor och kysste hvarandra. Och jag såg, att den ena af dem var den unga flickan, som doftade af barrskog och ljung. Men den andre var farmaceuten, och det var en helt vanlig farmaceut med hvit väst. Och han

höll henne tryckt mot björkens hvita stam och kysste henne.

Men då han hade kysst henne tre gånger, gick jag bort och grät bitterligen.

DUGGREGNET

ÅTER är det höst och mörka dagar, och solen gömmer sig i rymdens skummaste vrå, för att ingen skall se hur blek och åldrad och tärd hon blifvit denna sista tid. Men medan blåsten hvisslar i fönsterspringorna och regnet porlar i takrännan och en våt hund tjuter framför en stängd port där nere på gatan, och innan höstens första brasa

ännu brunnit ned i vår kakelugn, vill jag berätta er en saga om duggregnet.

Hör nu på:

Den gode guden blef för någon tid sedan så förtörnad öfver människornas dålighet, att han beslöt att straffa dem genom att göra dem ännu dåligare. Allra helst hade han i sin stora godhet velat dränka dem allesamman i en ny syndaflod: han hade icke glömt, hur angenäm den synen var, då allt lefvande förgicks i floden. Men tyvärr, han hade en gång i ett sentimentalt ögonblick lofvat Noak att aldrig göra så mera.

»Hör på, min vän,» sade han därför en dag till djäfvulen. »Du är visserligen icke något helgon, men du har stundom goda idéer, och man kan resonera med dig. Människorna äro dåliga och vilja icke bättra sig. Mitt tålamod, som är oändligt, har nu tagit slut, och jag har beslutat att straffa dem genom att göra dem ännu dåligare.

Jag hoppas nämligen, att de då allesamman skola förgöra hvarandra och sig själfva. Det förefaller mig, som om våra intressen — eljes så vidt skilda — här för en gång skulle kunna finna en beröringspunkt; hvilket råd har du att gifva mig?»

Djäfvulen bet eftersinnande i spetsen af sin svans.

»Herre,» svarade han slutligen, »din visdom är lika stor som din godhet. Statistiken utvisar, att det största antalet brott begås om hösten, då dagarna äro mörka och himlen grå och jorden ligger svept i regn och dimma.»

Den gode guden grubblade länge öfver dessa ord.

»Jag förstår,» sade han slutligen. »Ditt råd är godt, och jag vill följa det. Du har goda gåfvor, min vän, men du borde använda dem bättre.»

Djäfvulen log och viftade på svansen,

af barnungar rusande, klängde öfver planket och försvann i portgången midt öfver gatan. Och efter dem kom den tjocka Karl Johan; han var nu ännu tjockare än förut, fast inte så tjock som hans pappa. Ja, nu skulle Karl Johan öfver planket; men planket ramlade framstupa rakt på lyktstolpen, och stolpen gick midt af, och gaslyktan gick i tusen bitar.

Där lågo de nu, och så var det slut med dem. Karl Johan gick också sönder, men han skall senare ha blifvit lagad. Och mycket folk strömmade till från alla håll, och bland dem var också min mormor och hennes katt. Till sist kom lykttändaren också; men som han var en fackman och det en med erfarenhet ändå, för han hade varit lykttändare i trettiosex och ett halft år, så insåg han snart, att han inte kunde tända lyktan den kvällen; och det gjorde han inte heller.

SYNDENS LÖN

DETTA är historien om en ung flicka och en farmaceut med hvit väst.

Hon var ung och smärt, hon doftade af barrskog och ljung, och hennes hy var bränd af solen och en smula fräknig. Sådan var hon, då jag kände henne. Men farmaceuten var en helt vanlig farmaceut; han hade hvit väst om söndagarna, och detta tilldrog sig

»Herre, du har åldrats på sista tiden. Vi ha åldrats bägge, och det kommer sig däraf, att vi ha så tråkigt. Ack, herre, det var ett dåligt råd jag gaf dig. De synder, som intressera mig, behöfva då och då en smula sol för att trifvas. Se här, du har gjort mig till en usel lumpsamlare!»

Och med dessa ord slängde han sin smutsiga påse mot tronens trappsteg så häftigt, att bandet brast och själarna fladdrade ut. De voro icke svarta, utan grå.

»Det är de sista människornas själar,» sade djäfvulen. »Jag skänker dem åt dig, herre. Men akta dig väl för att begagna dig af dem, om du har för afsikt att skapa en ny värld!»

*

Blåsten hvisslar i fönsterspringorna, och regnet porlar i takrännan, och nu

är sagan slut. Den som icke har förstått den kan trösta sig med att det blir vackert väder i morgon.

HISTORIELÄRAREN

I KAFÉSOFFAN, vid middagstiden.

Det är tidig skymning, det är vinterskymning. Det snöar vått och det regnar, och den ena krokiga, svarta silhuetten efter den andra glider i middagstimmens oroliga brådska förbi kaféets stora gråblanka ruta, liksom en gång för länge sedan de fantastiska gestalterna i barnkammarens hemgjorda skuggspel af en

osynlig hand fördes fram och åter öfver ett oljadt silkespapper.

Där är den. Hvad han har åldrats på sista tiden.

Där går han; hur länge skall han lyckas hålla affärerna gående?

Och där är hon... Har hon verkligen gjort sig besvär att sminka sig också en sådan dag som denna?

Nyss gick min gamle historielärare förbi, hvithårig, spenslig och krökt. Han är väl nu för länge sedan pensionerad. Hur trådsliten och hopfallen han såg ut. När jag såg honom glida förbi fönstret med krokiga knän och ryggen i vinkel, tyckte jag mig känna hur min egen kropp, liksom påverkad af en hemlighetsfull sympati, var nära att falla ihop som ett knifblad sjunker in i sitt skaft.

Ja, min gamle historielärare... Hvilken djup och respektfull vördnad han ingaf mig, när jag som liten gosse första gången kom till skolan och såg

hans vackra och vänliga hvita hufvud, ty det var hvitt redan då. Och så min förvåning och min löjeblandade missräkning, då jag efter flera år kom upp i de högre klasserna, de klasser där han undervisade, och kom i beröring med honom på nära håll! Ty det fanns ingen lärare i hela skolan, som man vågade skoja med så vildt och så hejdlöst oförsynt som med honom.

Hur hade det gått därhän?

I grund och botten hade det visst alltid varit så. Troligen hade han redan från början varit på det klara med sin oförmåga att injaga fruktan; så ville han då till gengäld göra sig så mycket mera omtyckt. Till medel hade han valt att söka göra sina lektioner så roande och underhållande som möjligt. Han tog föga och ingen notis om lexorna; han berättade anekdoter, ritade karrikatyrer af påfvar och kejsare på svarta taflan och gaf pantomimiska framställningar af

världshistoriens mest spännande episoder. Han ville alltså att man skulle skratta, och det gjorde man också. Hans lektioner blefvo oafbrutna paroxysmer af skratt, men det var icke åt hans kvickheter man skrattade, ty dem förstodo endast få; det var åt hans egen löjlighet. I stället för att vara vår tuktomästare blef han vår hofnarr. Mot honom kunde man tillåta sig allt. Man tog upp stora förråd af kardborrar i klassrummet och förvandlade lektionen till en batalj; och det hjälpte icke, då läraren på det bevekligaste bad, att man åtminstone icke skulle kasta på honom, ty det roligaste och mest spännande var naturligtvis just att kasta på honom, helst om man kunde träffa honom i håret... Och när det en dag blef bekant, att den gamle ungkarlen ämnade gifta sig, satte man under frukostlofvet ihop ett lyckönskningstal på det miserablaste latin, i hvilket förekom åtskilliga absolut otillständiga råd an-

gående inträdet i det äktenskapliga ståndet, och vid början af nästa historietimme upplästes så detta tal med orubbligt allvar af primus . . .

Icke ens mot lektorn i grekiska, som var döf och nästan blind, nej icke ens mot en liten löjlig profkandidat hade man vågat tillåta sig något sådant.

Men så var det också *det*, att han hade dåliga affärer och att det gång på gång kom personer af otrefligt utseende och sökte honom på lärorummet i angelägna ärenden. Och man hade en ständig källa till löje i den gamle lärarens dödliga förskräckelse hvar gång det knackade på dörren och den gosse, som gått ut för att öppna, kom tillbaka med det oundvikliga beskedet:

»Det är en herre därute som vill tala med lektorn.»

Så en dag — å, jag minns den som i går, det var en novemberdag sådan som denna med tidig skymning

och regn och snö — så en dag inträffade det, att det under en och samma historietimme kom två sådana besök, det ena tätt efter det andra. Vår munterhet var obeskriflig, men lektorn syntes nedstämd. Han gjorde ett och annat försök att falla in i sitt vanliga gycklarlynne, men det ville icke lyckas denna dag. Det började bli långrandigt, man måste hitta på något lustigt.

Med ens reste sig primus — ingen hade denna gång hört någon knackning — och gick för tredje gången ut och öppnade dörren. I nästa ögonblick kom han tillbaka, orubbligt allvarsam:

»Det är en herre därute som vill tala med lektorn.»

Så vände han sig mot oss och blinkade, och vi förstodo genast skämtet. Primus hade så godt hufvud, han var den ende ibland oss som skulle kunnat komma på en sådan idé.

»Kors i Jesu namn!» skrek lektorn

med gråten i halsen och rusade ut i korridoren med rockskörten flaxande om benen.

Det var naturligtvis ingen där.

Men läraren var så blek, när han kom tillbaka. Han gjorde ett fåfängt försök att fortsätta den anekdot han nyss hade börjat; rösten svek honom. Han sjönk maktlös ner i sin gulbetsade karmstol och grät.

Det gick sönder för honom, den gamle mannen; han såg ruinen hota, och så detta... Det brast för honom, det var ingenting annat att göra än att gråta, och han grät.

REGISTRATORN

SÅ, är han död. Ja, herre Gud, vi måste ju alla den vägen gå.

Han var en stilla och fredlig man. Han skötte sitt och lämnade andra i fred och lånade aldrig pengar; det behöfde han icke heller, ty han hade räntor.

Men han hade en liten skruf lös.

Jag minns honom så väl från familjebjudningarna i mina uppväxtår. Han

var registrator i ett ämbetsverk. Han var väl då närmare femtio år, en liten fin och allvarlig man; man kunde icke se något allvarligare. Han brukade trippa af och an i herrarnas rum med ena handen innanför rockslaget och den andra på ryggen och med en inåtvänd min af sjuklig humorist; i självfva verket var han också en obotlig hypokonder. Då och då kastade han in ett ord i samtalet, vare sig det rörde politik, befordringar eller oanständiga historier. Han var alltid på höjd med hvad som sades, oaktadt han tycktes gå för sig själf i sina egna tankar; men han drack nästan ingenting, icke heller rökte han.

Men det kunde också hända någon enstaka gång, att han var vid ett annat slags lynne.

Han ville då vara rolighetsminister.

Vi barn hade en gång på en julbjudning roat oss tappert i vårt särskilda rum, där vi fingo leka lekar och föra

väsen så mycket vi ville. Registratorn, som den kvällen mer än vanligt beklagade sig öfver sin envisa hufvudvärk, hade tagit sin tillflykt från herrarnas rum in till oss; där satt han tyst och stilla i en vrå med hufvudet i handen och betraktade oss och våra lekar. Han liknade då en sjuklig och gammalklok liten gosse med gråsprängdt hår och skägg — han bar skägg à la Napoleon III — som icke fann sig riktigt hemmastadd hvarken bland barnen eller bland de vuxna. Då vi slutligen blefvo utkallade till supén, fingo vi det infallet att tåga ut i gåsmarsch. I en lång rad kommo vi alltså utmarscherande i matsalen, röda och varma; jag gick i têten, emedan jag var längst. Då vi kommo ut, möttes vi af en ohejdad munterhet. Jag vände mig om, emedan jag misstänkte att vår gåsmarsch icke gärna i och för sig kunde göra en så stormande lycka. Jag glömmer aldrig

hvad jag då såg. Efter oss kom som afslutning på gåsmarschen den lille registratorn hoppande kråka. Ja, han hoppade verkligen kråka mycket bra; glasögonen guppade upp och ned på hans stora böjda näsa, som var alldeles för stor för en så liten man. Vid första anblicken ryste jag till; jag förstod icke hur någon kunde skratta, och det oaktadt skrattade jag själf med. Då registratorn såg, hvilken lycka hans infall gjorde — hans hustru särskildt skrattade så att magen hoppade — fortsatte han ännu en stund att hoppa kråka; han hoppade kråka två hvarf kring salsbordet alldeles ensam.

Mina ögon sökte ofrivilligt hans son, en halfvuxen femton års gosse liksom jag. Han hade gått och ställt sig i ett hörn längst inne i skuggan.

Då registratorn slutat att hoppa kråka, började han ett samtal med

min far om sin morbror justitierådet, om hvilken tidningarna hade meddelat ett rykte att han skulle komma att inkallas i konseljen.

GYCKLAREN

I GÅR skymtade ett bekant ansikte förbi mig på gatan. Det var blekt och hade ett trött uttryck, men dragen voro skarpa och markerade.

Jag kände icke hans namn. Jag var säker på att jag hade sett honom någon gång, kanske för mycket länge sedan, men jag kunde icke erinra mig när eller under hvilka omständigheter.

Hans ansikte hade väckt mitt intresse utan att jag kunde förklara hvarför, och jag gräfde fram alla slags gamla hågkomster ur mitt minnes skräpkammare för att söka identifiera honom, men förgäfves.

På kvällen var jag på teatern. Där återfann jag honom till min öfverraskning på scenen, i en biroll. Han var endast lätt maskerad, jag kände genast igen honom och sökte efter hans namn på programmet. Jag fann det, men det var mig obekant. Jag följde med spändt intresse hans spel. Han föreställde en stackars dum och löjlig betjänt, som alla hade till narr. Rollen var lika eländig som stycket, och han spelade den inlärdt och konventionellt; men hans röst fick i vissa tonfall en bitter och hvass klangfärg, som icke hörde till rollen.

De ringde för mitt öra, dessa tonfall, ännu sent på natten, då jag gick af och an i mitt rum. Och med deras

hjälp lyckades det mig slutligen att gräfva upp den erinring, med hvilken han hörde samman. Jag fann, att vi hade varit skolkamrater; men han var många år yngre än jag. Då jag gick i högsta klassen, gick han i en af de lägsta.

*

När jag gick i öfversta klassen i skolan, stod jag en dag i fönstret mot slutet af en frukostrast. Rasterna i skolan hade för mig sin alldeles särskilda spleen: jag kunde icke taga mig något för. Jag visste, att jag icke kunde min läxa, och gitte icke läsa öfver den. Den smula oro jag kände för den kommande lektionen döfvades alltid af en större, af oron för lifvet, af den naggande förkänslan af att de dagar som väntade skulle bli lika tomma och meningslösa som de dagar som gått...

Så gick jag af och an med händerna i jackfickorna och kunde icke

göra något, och emellanåt stannade jag vid fönstret, som stod öppet. Medan jag stod där, fängslades min uppmärksamhet af ett egendomligt uppträde, som just försiggick nere på gården, strax nedanför fönstret. En liten gosse i en af de nedersta klasserna, ett barn på tio eller elfva år, låg utsträckt på ryggen, omgifven af en mängd andra gossar i en ring. Deras ansikten, de flestas åtminstone, hade det uttryck af elak nyfikenhet, som barn och obildade icke förstå att dölja. En liten bredaxlad pojke med utstående kindknotor, som gjorde intryck af att vara mycket stark för sin ålder, stod innanför ringen med ett spö i handen.

»Du är min slaf,» sade han till gossen på marken, »är du inte? Säg: 'Jag är din slaf!»'

»Jag är din slaf,» svarade barnet utan att tveka; det hördes, att det icke var första gången han sade det.

»Res dig,» kommenderade den andre.

Gossen reste sig.

»Härma B., hur han ser ut, när han kommer in i klassen.»

B. var en lärare, som gick på kryckor. Gossen gick ett par steg utanför ringen, som öppnade sig för att gifva rum; därefter gick han tillbaka in på den improviserade scenen och utförde därvid med armar och ben samma rörelser som en man som går på kryckor. Han gjorde sin sak mycket bra; illusionen var fullständig, och åskådarne jublade, men den lille skådespelaren stod allvarsam. Han hade ett litet blekt ansikte och svarta kläder, kanske hade han nyligen förlorat sin far eller mor.

»Skratta,» kommenderade den andre med en lätt snärt af spöet, som han hade i handen.

Gossen försökte lyda, men det gick icke lätt. Hans skratt lät tillgjordt i

början, men det dröjde icke länge, innan han lyckats skratta sig in i ett verkligt, fullkomligt naturligt skratt, och han vände sig därvid mot sin »herre», som om det var åt honom han skrattade. Men denne längtade redan efter att låta sin slaf visa nya konster.

»Säg: 'min farscha är ett förbannadt suggskaft'.»

Gossen såg sig omkring i kretsen med en hjälplös blick. Då han såg, att ingen gjorde min af att vilja hjälpa honom, och att alla tvärtom stodo i spänd förväntan på något riktigt roligt, sade han så lågt han vågade:

»Min farscha är ett förbannadt suggskaft.»

Det blef ett gränslöst jubel.

»Skratta! — Gråt!»

Barnet började härma gråt, men han kom också nu in i den sinnesrörelse han var befalld att låtsa. Gråten stockade

sig i halsen på honom, och han grät verkliga tårar.

»Låt honom vara,» sade en äldre gosse i ringen, »han gråter ju riktigt.»

Och i detsamma ringde skolklockan.

*

Några dagar senare sprang han förbi mig på vägen från skolan. Jag märkte att hans jacka var uppsluppen i ryggen.

»Vänta litet,» sade jag till honom, »din jacka har sluppit upp i ryggen.»

»Nej,» sade han, »den har inte sluppit upp, de ha skurit sönder den med en pennknif.»

»Ha de också smutsat ned den här boken för dig?» frågade jag.

»Ja, de hade lagt den i rännstenen.»

»Hvarför äro de så elaka mot dig?»

»Jag vet inte. De äro starkare än jag.»

Han kände icke något annat skäl. Men det var väl icke det enda; det måste ha funnits något hos honom, som retade dem. Jag såg på honom, att han icke var som de andra. Undantaget, afvikelsen retar alltid barnen och pöbeln. En skolgosses excentriciteter straffas af läraren med en välment förmaning eller ett torrt och gubbsatiriskt löje; men af kamraterna straffas de med sparkar och knuffar och blodig näsa, med sönderskuren jacka, mössan omsorgsfullt lagd under en takränna och vackraste boken kastad i rännstenen.

*

Han är alltså skådespelare nu; det var väl i det närmaste predestination. Han talar nu från scenen till en stor publik. Det vore eget, om han icke en gång skulle slå igenom; jag tror att han har begåfning. Kanhända kommer

han då så småningom att förvandla sitt undantag till ett paradigma, efter hvilket andra försöka böja sig som beskedliga regelbundna verb.

MARDRÖM

JAG drömde i natt.

— — En ändlös fil af rum; höga rum, tysta rum. Det är tomt och ödsligt öfverallt — tjockt af damm öfver möbler och paneler — löjliga gamla gravyrer på väggarna. Det är en dof tystnad, en tystnad som af domnad hörsel; jag anstränger mig förgäfves att uppfånga något ljud från grannskapet.

Det är så bortglömdt och så öfvergifvet: jag börjar göra mig en föreställning om någon mycket rik man, som äger så många herrgårdar och slott att han icke kan minnas dem alla, och detta har han glömt. Kanhända också, att han börjar bli gammal och minnesslö... Men jag själf, hvad gör jag här, och hur har jag kommit hit? Det har jag glömt. Och jag, som just hade någonting så viktigt att uträtta inne i staden, ehuru jag icke längre minns hvad... Och det är en egen, gulaktig halfdager. Det är ju midt på förmiddagen, hur kan det vara så skumt?

Skymningen gör mig ängslig.

Jag anstränger mig att urskilja föremålen i våningen; jag försöker känna igen mig. Det förefaller mig nämligen att jag har varit där förr, många gånger, och att jag borde vara hemmastadd; men det är mig omöjligt att reda mina minnen. Det är en känsla af samma

slag som då man letar efter ett namn, en term, ett uttryck, som man kanhända många gånger har användt; man har det på tungan, tycker man, men man finner det icke.

— — Rader af stela, högryggade stolar. Ett gammalt klaver visar tänderna långt inne i halfdunklet. Jag närmar mig och vill slå några ackord; men jag får icke ett ljud ur strängarna, och det är ett tjockt lager af damm öfver tangenterna. Det står en gammal dammig cylinderhatt på klaveret. Så löjligt: den har mina initialer i botten. Jag ser närmare på hatten. Men det är ju min egen, det är ju samma hatt som jag köpte på Fredsgatan här om dagen; hur har den kommit hit, och hur har den blifvit så gammal? Och omodern har den blifvit. Kullen smalnar af uppåt, och sådana gamla löjliga vida brätten!

Jag tror att jag skulle vilja gråta, om jag kunde.

— — Men tyst... Någon ropar mitt namn någonstädes där långt borta.

Jag fortsätter. Har den icke något slut, denna fil af rum, kommer man aldrig till det sista, finns det ingen utgång?

Ännu en gång mitt namn. Det måste vara i närheten, här i våningen måste det vara. Jag vill skynda på, jag vill springa; men benen kännas så tunga under mig, det är med möda jag lyckas släpa mig fram.

Detta måste vara det innersta rummet. Det är rundt eller åttkantigt, det är ett tornrum. Men det har ingen utgång. Alltså tillbaka samma väg, genom alla de tomma rummen.

Tredje gången mitt namn!

Hvem ropar, hvem ropar? Där i hörnet är det; längst inne i skymningen. En bred säng med tunga draperier. En gammal man med vaxgult ansikte ligger och stirrar på mig med stora,

matta ögon, blanka som glas — — som glas — —.

Hvarför ligger den gamle mannen här så ensam och så glömd? Hvarför ligger den gamle man...

Jag känner mig stel i alla leder; jag har säkert blifvit lam. Jag gör icke ett försök att komma därifrån. Jag kan icke ens förmå mig att släppa draperiet, som jag nyss böjde undan med vänstra handen.

Jag är ju ung, och han är gammal. Jag är jag och han är han. Och likväl är han jag.

Mannen i sängen är ju jag. Det är jag.

Och en evighet igenom stod jag fastnaglad vid sängen och stirrade på mig själf.

Nu i det fria.

Ett disigt landskap med blekgröna åkrar, på hvilka säden vajar sakta liksom

af sig själf, ty jag känner ingen vind blåsa; det är stilla som om natten.

Jag gick och tuggade på ett strå och tänkte på ingenting. Vägen slingrade hvit och smal mellan åkrarna. Säden stod manshög på ömse sidor.

Med ens hörde jag någon kvida och jämra sig i närheten. Jag gick vidare, någonting midt emellan rädd och likgiltig, och försökte inbilla mig själf att jag ingenting hört, att det berodde på något misstag.

Men jämmern tilltog, och nu var det alldeles bredvid. Jag kunde icke gå vidare. Benen ville icke bära mig. Jag hade en förnimmelse af att det väntade mig någon pinsam episod, som jag till på köpet upplefvat någon gång förut, för länge sedan.

Jag böjde undan säden. Där låg en gammal man på marken och kastade sig kvidande af och an. Jag kände icke

igen honom, jag kunde icke påminna mig att ha sett honom förr. Jag tog honom under axlarna och hjälpte honom upp i sittande ställning. Ett ögonblick satt han tyst i mina armar, med hängande hufvud och stela ögon; men i ett nu skrek han till — genomträngande, förfärligt — vred sig ur mina händer och föll till marken, tung och styf som en stock.

Jag såg mig omkring och märkte förvånad att jag icke var ensam; det stod en massa människor rundt omkring och skrattade åt mig. En fetlagd äldre herre, som såg mycket välmående och gemytlig ut, slog sig på knäna och skrattade, så att han blef alldeles eldröd i ansiktet.

Jag var häpen och ond. Jag kunde icke alls förstå hvad de skrattade åt. Då kom jag händelsevis att kasta en blick på den döde, som låg stel och

tung på marken med de glasblanka ögonen stirrande tomt ut i luften.

Det var ju jag — jag — jag —.

ATT DÖDA

DET är skrifvet: du skall icke dräpa.

Vi veta visserligen alla, att det ofta är nödvändigt att döda. Men måhända ligger det likväl något i det gamla ordet. Trots det lager af damm, som tillvarons ständiga krigstillstånd under årens lopp hunnit breda öfver mitt samvete, händer det stundom ännu att jag känner en rysning, då jag tänker på

han då så småningom att förvandla sitt undantag till ett paradigma, efter hvilket andra försöka böja sig som beskedliga regelbundna verb.

MARDRÖM

JAG drömde i natt.

— — En ändlös fil af rum; höga rum, tysta rum. Det är tomt och ödsligt öfverallt — tjockt af damm öfver möbler och paneler — löjliga gamla gravyrer på väggarna. Det är en dof tystnad, en tystnad som af domnad hörsel; jag anstränger mig förgäfves att uppfånga något ljud från grannskapet.

några af de mord jag begått. Jag erinrar mig icke alla. Några af dem voro också nödvändiga, och öfver dem känner jag ingen ånger.

Men bland dem som jag dödat af elakhet eller nyck, erinrar jag mig framför andra en liten fågel, en spindel och en räf.

*

De flesta barn äro elaka. Då jag var barn umgicks jag en tid med en gosse, som var ännu elakare än jag. Han lärde mig att skjuta med slangbåge. Då sommarlofvet kom, gingo vi hvarje dag i skogen med våra bågar; och vi kunde icke se en liten fågel, som satt och kvittrade på en gren, utan att strax lägga en sten i bågen och skjuta. Men vi träffade nästan aldrig. Fåglarna liksom alla andra djur ha lärt sig att vara på sin vakt mot människan, och vi hunno knappast sikta förrän fågeln för-

svann som en prick i det blå. Denna ständiga otur gjorde oss så vidunderligt elaka, att vi till sist ansågo det vara en hederssak för oss att döda en liten fågel, på hvad sätt det än skulle ske.

Så hände det en dag — och det var icke i skogen, utan i en vrå af trädgården, som hörde till landtstället där vi bodde — att vi i en buske fingo se en liten fågelunge, som ännu icke hade lärt sig att flyga, utan bara kunde hoppa från gren till gren. Utan att betänka oss ett ögonblick, smögo vi oss så nära som möjligt och sköto af våra slangbågar. Fågelungen föll till marken; men den var icke riktigt död. Den låg där i gräset med vidöppen näbb, och i näbben rörde sig den lilla tungan. Också ögonen lefde. Vi stodo villrådiga, blodröda af blygsel, och sågo på hvarandra. Hvad skulle vi göra? Skulle vi döda den? Och sedan, hvad skulle vi göra med en liten död fågel?

»Han dör snart af sig själf,» sade min kamrat.

»Ja,» svarade jag, »han kan inte lefva länge.»

Vi kände, att ingen af oss vågade röra vid honom mera.

Solen hade icke gått i moln, och fåglarna sjöngo alltjämt i träden. Men vi smögo oss bort utan att se på hvarandra, och vi lekte aldrig mera i denna vrå af trädgården.

*

Hvarför dödade jag spindeln? Det var icke af elakhet, det var rent impulsivt, emedan den skrämde mig.

Det var i Hamburg. Jag satt ensam på ett hotellrum och läste i en bok. Det elektriska ljuset föll hvitt och kallt öfver de hvita bladen i min bok. Jag hade tändt alla glödlamporna i rummet. Det var tyst omkring mig, intet

annat ljud än af pendylen, som pickade på kakelugnsfrisen, och af bladen, som jag vände. Det var en dimmig höstkväll; stadens alla osunda dunster trängde in i rummet och förgiftade mitt lynne. Då och då såg jag upp från boken och ut genom fönstret: den döda och tomma Alstern i dimma, gasblossen på Lombardbrücke...

Med ens kände jag något, som rörde vid min hand. Det var en jättestor spindel, luden och fet, som kröp öfver min hand och ned i boken, som jag läste. Då han såg, att jag betraktade honom, började han springa. Jag sprang upp från stolen och kastade boken långt ifrån mig, blek af fasa. Men spindeln hade redan hunnit springa utför mitt ena ben och ned på golfvet; som ett trådnystan rullade han midt öfver rummet med en fart, som om han haft eld i bakbenen. Jag måste döda honom; jag kände det som enkelt nödvärn. Jag

tog upp boken från golfvet, slungade den öfver spindeln och krossade honom.

Hur är det, finns det icke en gammal vidskepelse som bjuder, att man aldrig skall döda en spindel?

Jag vågade icke röra vid boken. Jag har aldrig läst i den sedan.

Jag måste se en människa... Jag gick bort till dörren och ringde på kellnern.

Då han kom, stirrade jag förvånad på honom, innan jag kom mig för att improvisera:

»Skaffa mig litet whisky.»

*

Räfven dödade jag, emedan jag hade en bössa i handen, då jag mötte honom. Det föreföll mig självklart, att jag borde döda en räf, om jag mötte honom i skogen och hade en bössa i handen.

Det var på vintern. Det snöade hvarje dag, och hvarje dag gick jag i skogen med en gammal dålig bössa och en svart pudel vid namn Gustaf. Jag jagade icke. Stundom sköt jag till måls på grankottarna för att förströ mig och för att roa Gustaf, som vid hvarje skott hoppade och skällde högt af förtjusning öfver smällen. Den skrämde honom icke, ty han hade ännu icke lärt sig, att en bössa är ett mordredskap.

En dag, då det redan började skymma, mötte jag en liten räf. Han hade varit nere i bygden i affärer och var nu på hemväg med en spräcklig höna i gapet. Jag stod gömd bakom en enbuske, och han sprang tätt förbi mig utan att se mig. Jag lade an och sköt. Hvarför? Det brukas så.

Räfven sprang ännu några steg framåt, som om ingenting hade händt. Därefter tvärstannade han plötsligt liksom förvånad och släppte hönan. Och med

ett svagt, ängsligt läte sträckte han ut sig på snön och dog. Gustaf, den svarta pudeln, som ännu nästan var en valp, rusade fram i vild förtjusning med sitt muntraste skall och nafsade honom lekfullt i ena örat. Men i nästa ögonblick förstod han att det främmande djuret var dödt. Det kom en obeskrifligt skygg och rådvill blick i hans svarta glänsande ögon. Slutligen smög han sig med slokad svans tätt intill mig och gnällde sakta.

Jag lät räfven ligga och gick hem, ty jag frös.

Nästa dag gick jag samma gångstig fram, ty den var min älsklingsväg. Jag gick småhvisslande stigen framåt och tänkte icke längre på det som hade händt dagen förut. Med ens ryckte jag till och tvärstannade: på marken framför mina fötter låg en död räf. Kråkorna hade hackat i det blodsprängda, uppåtvända ögat.

Jag stod ett ögonblick och betraktade räfven, medan jag lyssnade till ljudet af två trädgrenar, som af vinden gnedos mot hvarandra.

»En lefvande räf är vackrare än en död,» sade jag till mig själf.

Och jag uppsökte sedan andra vägar.

EN HERRELÖS HUND

EN man dog, och då han var död, vårdade sig ingen om hans svarta hund. Hunden sörjde honom länge och bittert. Han lade sig dock icke att dö på sin herres graf, kanhända emedan han icke visste hvar den fanns, kanhända också emedan han i grunden var en ung och glad hund, som ännu ansåg sig ha en del otaldt med tillvaron.

Det finns två slags hundar: hundar, som ha en herre, och hundar, som icke ha någon. I det yttre är skillnaden icke väsentlig; en herrelös hund kan vara lika fet som de andra, ofta fetare. Nej, skillnaden ligger på annat håll. Människan är för hunden det oändliga, försynen. En herre att lyda, att följa, att förlita sig på: det är så att säga hundlifvets mening. Väl har han icke hvarje minut af dagen sin herre i tankarna, och väl följer han honom icke alltid tätt i hälarna; nej, han springer ofta omkring på egen hand med affärsmässig uppsyn och nosar på husknutarna och knyter förbindelser med sina likar och nafsar till sig ett ben, om det faller sig så, och bekymrar sig om mycket; men i samma ögonblick hans herre hvisslar, är allt detta ute ur hans hundhjärna fortare än gisselslagen drefvo månglarna ur templet; ty han vet, att ett är af nöden. Och han glömmer sin

husknut och sitt ben och sina kamrater och skyndar till sin herre.

Den hund, hvars herre dog utan att hunden visste hur och blef begrafven utan att hunden visste hvar, sörjde honom länge; men då dagarna gingo och ingenting inträffade, som kunde påminna honom om hans husbonde, så glömde han honom. På den gata, där hans herre bott, kände han icke längre lukten af hans spår. Då han tumlade om på en gräsplan med en kamrat, hände det ofta att en hvissling skar genom luften, och i samma ögonblick var kamraten försvunnen som en vind. Då spetsade han öronen, men ingen hvissling liknade hans herres. Så glömde han honom, och han glömde ännu mera: han glömde att han någonsin haft en herre. Han glömde att det någonsin hade funnits en tid, då han icke skulle ha ansett det möjligt för en hund att lefva utan en herre. Han blef hvad man skulle kunna

kalla en hund som sett bättre dagar, ehuru i inre mening, ty i det yttre gick det honom någorlunda godt. Han lefde som en hund kan lefva: han stal då och då ett godt mål mat på torget och fick stryk, och hade kärlekshistorier, och lade sig att sofva när han var trött. Han fick vänner och ovänner. Den ena dagen klådde han grundligt upp en hund, som var svagare än han, och en annan dag blef han själf illa tilltygad af en, som var starkare. Tidigt på morgonen kunde man se honom springa utför sin husbondes gata, där han af vana fortfarande mest höll till. Han springer rakt fram med en min som om han hade något viktigt att uträtta; luktar i förbigående på en mötande hund, men bryr sig icke om att fullfölja bekantskapen; därefter ökar han farten, men sätter sig med ens ner och kliar sig bakom örat med hetsig energi. I nästa ögonblick rusar han upp och flyger midt

öfver gatan för att jaga en röd katt ner i en källarglugg, hvarefter han med återtagen affärsmin fortsätter sin väg och försvinner bakom hörnet.

Så gick hans dag, och det ena året följde det andra tätt i spåren, och han åldrades utan att han märkte det.

Så blef det då en gång en mulen afton. Det var vått och kallt, och det kom en regnskur då och då. Den gamle hunden hade hela dagen varit på ströftåg långt nere i staden; han gick långsamt uppför gatan, han haltade en smula; ett par gånger stannade han och ruskade sin svarta päls, som med åren blifvit gråsprängd kring hufvudet och halsen. Efter sin vana gick han och nosade än till höger, än till vänster; så tog han en afstickare inåt en portgång, och då han kom ut, hade han en annan hund i sällskap. I nästa ögonblick kom en tredje till. Det var unga och skämtsamma hundar, och de ville narra honom

att leka; men kan var vid dåligt lynne, och dessutom började det ösregna. Då skar en hvissling genom luften, en lång och skarp hvissling. Den gamle hunden såg på de båda unga, men de lystrade icke; det var icke någon af deras herrar som hvisslade. Då spetsade den gamle herrelöse hunden öronen; han kände sig med ens så underlig. En ny hvissling, och den gamle hunden gjorde rådvill ett språng först åt den ena sidan, så till den andra. Det var hans herre som hvisslade, då måste han ju följa! För tredje gången hvisslade någon, lika ihållande och lika skarpt. Hvar är han då, åt hvilket håll? Hur har jag kunnat bli skild från min herre! Och när skedde det, i går eller i förgår, eller kanske för en liten stund sedan? Och hur såg min herre ut, och hvad hade han för lukt, och hvar är han, hvar är han? Han sprang omkring och nosade på alla förbigående, men ingen var hans herre,

och ingen ville vara det. Då vände han och sprang gatan utför; i hörnet stannade han och såg sig omkring åt alla sidor. Hans herre var icke där. Då tog han gatan tillbaka i fyrsprång; smutsen stänkte om honom, och regnet dröp af pälsen. I alla hörn stannade han, men ingenstädes var hans herre. Då satte han sig ned i en gatukorsning och sträckte det lurfviga hufvudet mot himmelen och tjöt.

Har du sett, har du hört en sådan bortglömd, herrelös hund, då han sträcker hals mot himmelen och tjuter, tjuter? De andra hundarna luska sakta bort med svansen mellan benen; de kunna ju icke trösta och icke hjälpa.




3 2044 011 364 056